

the activity of the financial intermediaries, that are the producers of the financial services and it is acceptable to relate to them banking establishments, insurance companies, credit unions, investment funds, nongovernmental pension funds and other establishments.

The financial services market develops especially dynamically in the epoch of the economy globalization, integration of the financial markets and financial establishments of the world, intensification of the international movement of goods, capitals, services, labor resources, information, technologies. Evolution of these factors, changing the mechanisms of international competition, has long-term character, stipulating difficult processes in their financial systems [5, p. 1].

Transformation processes, that are taking place today in society, can't but not affect the development of the financial services market in general, and its separate components: approaches to customer's servicing change, new products are created. New economic reality demands also transformation of the financial services market, adaptation of its conditions of economic activity. Thanks to its potential for the development and influence on the general economic processes, the financial services market as an economic entity of the research is quite important one from the sight of its investigation. It allows to conduct continuous analysis of new tendencies of its development, clarify new problems which arise in range of its functioning concerning their solution.

Taking into account all the above mentioned it can be affirmed about the importance of the investigation of the financial services market, deepening theoretical, methodic and methodological aspects of its functioning. It gives the possibility to cognize better the nature and essence of the defined market, to investigate modern transformation processes, which take place on it and on this base to form efficient prerequisites of its further development. Dynamic functioning of the financial services market is directly connected with the growth rate of the country and welfare of its citizens.

Analysis of the latest investigations and publications. Investigations of the peculiarities of the financial services markets functioning and studying of their nature and essence as an economic entity were made by many scientists among whom to our mind the following are worth noting: Belienkiy P.U., Bobrov E.A., Bondarenko E.P., Voytenko O.M., Vnukova N.M., Yeshch S.M., Kovalenko U.M., Podzygun I., Tretiakov M.M., Yurchuk O.M.,

The question of the financial services influence on the development of the national economic system are considered in the scientific works of Boldova A.A., Vyshyvana B.M., Yuriy S.I., Yashchuk V.V. But studying of the factors that influence the mentioned market functioning hasn't got proper justification in the scientific literature. In most cases the scientists focus their attention on studying the combination of different factors which realize the influence of the activity of separate segments of this market (insurance, banking, credit, fund) or such factors are investigated which define the development of separate financial establishments. In particular, for example, Malyshenko K.A. researches the factors that define the peculiarities of the stock market [10], Prokopenko V.U. studies the factors that influence the demand and offer of the real estate market [12], Volokhata V.E. analyses the factors of the forming of the bank deposit resources [6], Gerasymchuk Z.V. and Gomaniuk O.K. investigate influence factors on the development of the regional markets of the banking services [7],

But there is not so many thorough and complex studying of factors combination that influence the functioning of the financial services markets using system analysis to their approach in the scientific literature. It is separately worth noting that the questions of the informal factors influence the development of this market functioning were given very little attention. Such researches are made by the scientists in the process of cognition of other economic entities and process. All the defined stipulates the objective necessity to conduct additional scientific researches of the factors system that influence the financial

services market in general and to allot among these informal factors the factors which take the important place in this system.

The purpose of the article is to investigate the role of the informal factors in the development of the financial services markets through general study of the functioning factors of such market, their systematization and detailed description.

To perform the defined goal the following tasks are targeted and successfully performed in the article: to define essence of the financial services market as an economic entity of the investigation; to identify the factors that influence such market functioning; to make classification of such factors; to select the block of the informal factors in the development of the financial services market in the general system of factors; to clarify what is the meaning of the informal factor; to select and describe the informal factors that influence the development of the financial services market.

Economic essence of the financial services market

So, the financial services market is essentially important component of the modern economic development of any country. In general in the scientific sphere it is considered that more developed such market is, more stable the country is, within which it functions. In general, the financial services market by its nature is an abstract economic system which comprises in its complex system separate segments that are decided to be allocated depending on many factors. The most popular is an approach of the elements identification of such market by the essence of the financial services that are performed on it (credit, deposit, fund, investment), or by nature of the financial establishments that offer their services (banking, insurance, etc.).

In general, the financial services market from the theoretical point of view can be characterized as a complex of economic relations which arise in the process of implementing the intangible results of interaction, which is inherent in the use value between the entities in the process of satisfying by one participants (producers) the needs of

others (consumers) on the base of mutually beneficial coordination of their interests on their own account, on the account of the consumers or on the account of the financial resources of other entities in accordance with the active legislation with the purpose of getting the profit, preserving the value of assets or achieving social effect from the realization of such interaction.

Thus, by operating mentioned above it can be noticed that in general as on any other market on the financial services market can be observed coordination of the customers needs and the producers of the financial services. Actually, the consumers of the financial services create the demand for such services, i.e. they form the definite demands that as on any other market and the financial intermediaries try to satisfy them. But, sometimes the producers of such services themselves create the financial services and then they impose them as necessary ones to their customers. That allows the financial establishments to increase volumes of their own income.

It is also should be noted that actually from the consumers to the producers of the financial services go temporarily free financial re-sources which they don't need at the present moment and which they agree to transfer in temporarily control to the financial companies but on the definite terms. From the producers to the consumers together with the financial services also the financial resources move, but of the credit and investment character, and the users of such resources shall pay for them additional costs.

Taking into account given results of the investigation of the essence of the financial services market let's deepen the theoretical base of the studied factors functioning that influence it.

Factors that determine the development of the financial services market

Investigating the financial services market as a complex system of interaction it should be mentioned that such system is characterized by quite high level of openness and interaction with other systems, that allows to admit the

existence of significant number of exogenous and endogenous factors of different nature that influence such market [4].

On scheme 1 the model of the different factors that influence the development of the given market is given. Let's perform their more detailed investigation. So, in general all factors of the development of the financial services market are divided into two large groups: global and national. We relate to the global factors all factors which arise in the global environment and influence the development of the national financial markets by the same way. The global factors can be predicted, adapted, some measures as to their change can be taken, but, on the national level you can't counteract them. This is why in that aspect consideration of the defined factors is quite an important component of the development of the national financial services markets because such factors are powerful in their power of influence and quite often correlate with the economic and political factors inside the country.

The second group of the factors is presented by the national factors that form and act inside the definite country. From that position all the complex of such factors is divided into the following groups: economic, political, social, information, historical and psychological.

The political and economic factors are usually considered in the context of investigation the economic entities of different nature and complexity. The financial services market as a complex system also depends from a large number of the factors of political, economic and social character. The efficient and qualitative normative base of the financial intermediaries functioning, protection of the financial services consumers, stable economic situation, no surge of panic on the financial services markets, all the defined has a significant weight to create the conditions for the development of that market.

Also in our opinion the considerable influence have the historical factors which in general create the base of the development of the financial services markets, put its base and define specific characteristics of the development

of the defined market in future. In particular, the historical factors influence the creation of the model of the financial services market, define the development of the most influential financial intermediaries in future. In particular, in Ukraine the bank-centric model of the development of the financial market and the financial services market has been created. That state is conditioned by presence of the bank establishments also in the Soviet period of the financial intermediaries functioning. In the years of independence other financial establishments started to be created, but banks got definite privileges because the customers trusted them more and traditionally invested money in such establishments.

Quite intensive influence this time on the quality and dynamics of the development of the financial services market is made at the present moment by the information factors, that define the level of transparency of the financial intermediaries functioning, level of implementing new technologies in sphere of the financial services providing, increase the level of the information accessibility about the defined market and its separate segments. Nowadays, in the epoch of the information technology which is built on the base of the data of different nature, the financial services market can't act not considering modern tendencies of the development of information components of the modern society functioning.

The psychological factors are quite important in the complex of the total factors complex of the development of the financial services market. In the traditional scientific researches of that market in the part of the factors studying that influence on the that market the greatest attention is paid to the traditional factors studying, which we've looked through above. But, taking into account that the financial services market partially in its functioning develops under the pressure of the decisions made by different economic entities, it is logical to accept that not only economic, social or political factors influence it, but as well the psychological factors caused by a number of individual characteristics of the individual. In the economic literature by studying the objects

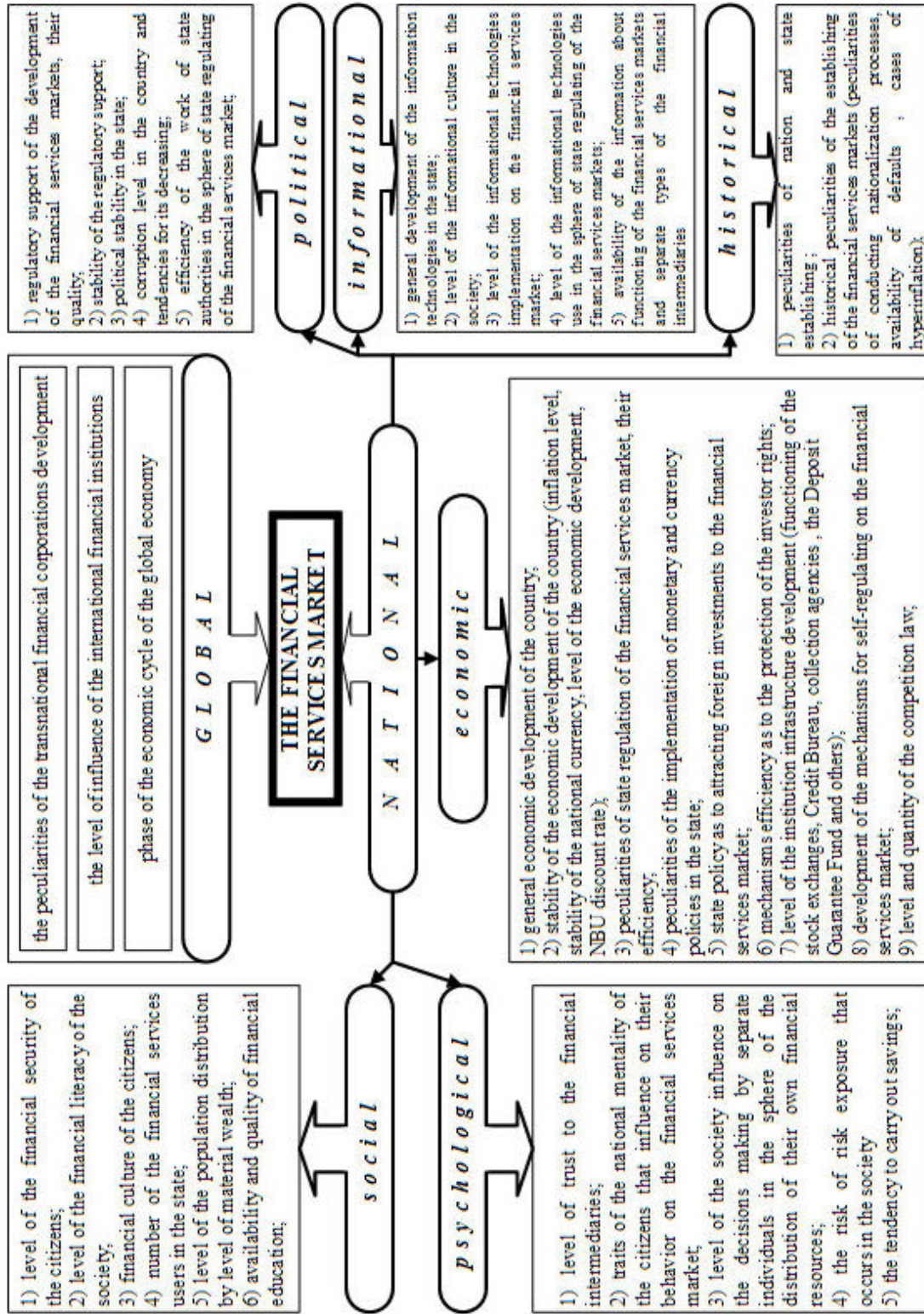

Fig. 1. Factors affecting to the financial services market development

and processes which are influenced by such factors not sufficient role is paid to their role, because it is difficult to conduct their research from the position of these factors measuring and mathematical calculation of their influence on the investigated objects. Considering that, the psychological component of the development of the financial services market is quite weighty in comparison with other spheres and branches of the national economy. Panic on the financial market, deposits withdrawals from accounts, not repaid loans, all described in their base have definite psychological factors, which should be investigated and there should be an attempt made to predict them. It is in the part of the psychological factors the informal factors of the economic entities development usually appear, which are difficult for classic economic analysis and it is difficult to quantify their impact on the object under investigation.

Let's analyze in details the psychological factors of the development of the financial services market in the light of their consideration as the informal factors influencing the defined market.

Essence of the informal factors in the economic entities development

Reality shows that neglecting the informal factors of the development of the investigated events doesn't allow to conduct really detailed and comprehensive scientific research. It is well known that human behavior on the financial services market is not determined purely by the economic and political factors, on the desire of a person to submit his money to the availability of the financial intermediaries the considerable influence is made by such factors as a personal attitude to the financial establishments, position as to economy, certain mental traits, religious beliefs, etc. As a rule in the theory of institutionalism the defined factors are related to the informal factors of the economic entities development. Let's investigate their essence in details.

We support the thought of Kolota A. and Kravchuk O., who note that "purely economic postulates further appear less as a construction

material, from which present and future economic life of the country, household of each person can be built. At the same time non economic factors further should supply as a construction material – moral and spiritual associated with consciousness, eternal human values both individual and collective, society character [9, p. 18]. As a prove of the scientific interest increase to the non economic factors studying which influence the development of economic processes are as well advanced researches recognized by the international scientific community. In particular, in 2015 the Nobel Prize in Economics was awarded to Angus Deaton, who devoted his researches to the issues of consumption, poverty and welfare. „To create economic policy which would favor welfare and decrease the level of poverty, at the beginning we should understand how each individual consumer chooses, - is stated in the note of the Swedish Royal Academy of Sciences" [11]. So, considerable attention in the researches is paid not only to the economic component but as well to the psychological, behavioral aspects, and that doesn't change the vector of the investigation itself and demands the creation of the new methodology of studying such phenomena, defined interrelations and correlations, deepening the theoretical base of their functioning.

Thus the issue of identification of the essence of the informal factors and institutions, which are active at the present moment in range of the national economic system, becomes actual. In particular Ukis U.O. notes that informal institutions are the mechanisms that regulate people's behavior with the help of definite stereotypes, standards and social conventions that are not defined by the legislative and normative acts [3, p. 7]. From the other side those factors which cannot be considered as formal ones can be related to the informal factors. Kovalenko U.M. notes that "informal (traditional) norms-mental stereotypes, customs, traditions, not unwritten codes and codes of behavior, economic ethics, rites, taboos, religious, moral, ethic and social standards, sociocultural background – are deprived of hard automatism

and provide opportunities for flexible adaptations to conditions” [8, p. 58]. Thus, spectrum of the informal factors types can be very wide and their influence is not always clear and visible. But in comparison between different national economics their role increases greatly, which leads to the need to consider these factors in the study of different objects and phenomena. It is worth noting that such peculiarity of the informal factors influences on these factors investigation, demands using the other means of investigation. Studying of the informal factors is also connected with the possibility to build the system of their identification, measurement and implementation of the definite level of management the creation and their influence on the investigated objects. But nature of the informal factors causes quite a complicated process of their creation and accordingly correction with the purpose of strengthening positive influence on the economic processes.

Referring the financial service market it is worth noting that the informal factors role of such market development at the present moment is quite weighty because it is caused by the behavior specific of its main entities, that is formed under the pressure of the big number of such factors. We are convinced that to the informal factors which influence the financial services market the following should be related: trust, customs and traditions, civil culture, stereotypes, way of life, ethics, level of economic thinking, mentality. The defined informal factors by their nature are abstract and complex formalized, but useful from the position of the development of the financial services market, modelling its functioning in future. We'd like to note that sometimes it is difficult to put lines between the defined factors taking into account their interpretation and content.

The financial services market as a complex economic system develops under the pressure of the massive of different factors and the informal factors play the key role in their complexity. Quite a controversial from the scientific point of view is the issue concerning correlation between the formal and informal factors themselves,

their completeness, in other words mutual complementarity and interplay. It is logical to admit that trust, for example, of customers to the financial intermediaries functioning will partially depend on stability of the economic system in the state, the efficient functioning of the system of the state regulating the financial institutions activity, presence of the active mechanisms of the customers rights protection, their right to return their money in case of bankruptcy of the financial institutions. But from the other side without trust in general the development of the financial services market on the initial stages of their development isn't possible, when there is no institutional base of its functioning, there is always definite level of trust which is not confirmed by any economic or political factors, it is only based on the psychological and mental peculiarities of the citizens.

Let's investigate in more details the influence of trust on the financial services market because we consider that this informal factor by its nature is the result of the influence of many factors on the development of this market. Trust availability, especially in the range of the economic systems, is a powerful basis of their development because functioning of such systems becomes easier, the interrelations nature between the main economic entities changes, that speeds the circulation of goods, services, money, information. Trust availability favors quicker goods production, their sale and money receiving, allows to decrease transaction fees which positively influence on the economic state of the economic entities, allows to decrease costs of the state for the construction and maintenance of a significant number of civil servants in the regulation of economic relations on the financial services market in general.

Generally, trust is a phenomenon which arises in the process of interrelation of separate entities as a result of that such interrelation arise between them and they can be characterized as reliable, confident, honest, decent, which give the possibility to predict further actions of the participants of such interrelations, provides confidence in their future actions [14, p. 58].

It is very difficult to create confidence in the

society and it is even more difficult to create the mechanism of its support and increasing its level. Trust is quite an abstract meaning, increasing level of which demands using huge efforts from all sides of the economic process: state, citizens to long term and difficult process, which demands methodological, consistent implementation of the mechanisms of support in different spheres especially in the part of the development of the financial services market and the financial intermediaries functioning.

It is very easy to lose the customers trust but to return it is extremely hard task. In limits of the defined market functioning trust is a resource of stability and normal functioning of the financial establishments. Decreasing the customers trusts level to the financial intermediaries leads to withdrawal of fund resources, liquidity decreasing of the bank system, deterioration of the financial state of the credit, investment and deposit establishments in general as to the economic recession, or, in worse case to the economical fall in limits of the state. That's why the issue of research of the informal factors is actual because good governance by them allows to create actually stable base of the economic development and prosperity of the state. It is well known that for the development of the state it is worth implementing economic reforms but in our point of view they should compulsorily consider influence of the informal factors which already exist in the society. Ignoring such factors doesn't allow to create efficient measures of further development of the national economy, provide its development in long term perspective.

Conclusion. So, within the article the essence of the informal factors and their role in the development of the economic entities, in particular in the financial services market, was analyzed. In particular, within the article essence of such market was defined and interpretation of its as nonmaterial form of the interrelation results was suggested, which are characterized by consumer price between the entities in the process of satisfying by the participants (producers) needs of the others (consumers) on mutually beneficial reconciliation of the interests

on their own account, on the account of the customers or on the account of attracted financial resources of other entities in accordance with the active legislation with the purpose to get profit, preserving the value of assets or achieving social impact from the realization of such interaction.

Within the article also the factors that influence the defined market were analyzed and which were divided into two groups: global and national among which the national factors were studied in details and which were ranked in such groups: political, social, economic, informational, historical and psychological, the factors of each one were defined. In the process of this research special attention was paid to the psychological factors of the development of the financial services market and their relation to the factors of the informal action was reasoned.

Special attention within the conducted research was paid to essence of the informal factors and their nature. In particular, importance of such factors considering in the process of the measures creation of the economic entities development and the financial services market in general were noted. To the informal factors that influence on that market the following ones are related: trust, customs and traditions, civil culture, stereotypes, way of living, ethics, level of the economic thinking, mentality. The deepened attention was paid to the influence of trust on the development of the financial services market.

In general conducted research gave reasons to believe in the significant scientific potential of studying the informal factors role in the development of the economic entities. Issues of the methodologies development to study the impact of such factors, their listing and typology need to be researched additionally. Particularly relevant and interesting is the application of mathematical tools to study the defined impact.

References

Textbooks

1. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1984.
2. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України: монографія / С.М. Шкарлет, О.І. Гонта, В.Г. Маргасова, М.В. Дубина. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – 272 с.
3. Укіс Ю.О. Роль неформальних інститутів у перехідній економічній системі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 „Економічна теорія” / Ю.О. Укіс. – Харків, 205. – 16 с.
4. Унець-Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика / В.П. Ходаківська, О.І. Костюкевич, О.А. Лятимбор. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 292 с.
5. Юрчук О.М. Банківська діяльність на ринку фінансових послуг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 „Гроші, фінанси і кредит”/ О.М. Юрчук. – К., 2010. – 20 с.

Статті

6. Волохата В.Є. Фактори формування депозитних ресурсів банку / В.Є. Волохата // Бізнес Інформ. – 2013. - № 8. – С. 310-316.
7. Герасимчук З.В. Фактори впливу на розвиток регіональних ринків банківських послуг / З.В. Герасимчук, О.К. Гоманюк // Фінансовий простір. – 2015. – № 1 (17). – С. 92-101.
8. Коваленко Ю.М. Неформальні норми фінансового сектора економіки: економічна ментальність та інституційна довіра / Ю.М. Коваленко // Економічна теорія. – 2011. — № 2. — С. 58-68.
9. Колот А. Людина і нова економіка: теоретико-методологічний аналіз взаємодії та домінант розвитку / А. Колот, О. Кравчук // Економічна теорія. – 2015. – № 1. – С. 5-25.
10. Малишенко К.А. Фактори, що визначають особливості фондового ринку України / К.А. Малишенко // Вісник бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 4 (24). – С. 104-107.
11. Нобелівська премія-2015: портрети лауреатів [Електронний ресурс] / офіційна сторінка журналу „Корреспондент”. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/tech/science/3575429-nobelivska-premiia-2015-portrety-laureativ>
12. Прокопенко В.Ю. Фактори, що впливають на попит та пропозицію ринку нерухомості / В.Ю. Прокопенко // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2010. – Вип. 43. – С. 605-609.
13. Тарасова І. Інституціоналізм в методології наукового дискурсу / І. Тарасова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2 (164). – 73-78.
14. Dubyna M.V. Essence of trust and its role in the development the economic relations of modern society / M.V. Dubyna, O.M.Kalchenko, E.V.Shyshkina // French Journal of Scientific and Educational Research: “Paris University Press”. Paris, 2014. – No.2. (12). –Volume I. – P. 352-356.

ჩინური „ერთში ერთის“ დასასრული

იოსებ არჩვაძე,

ეკონომიკის დოქტორი,
ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი

JOSEPH ARCHVADZE,

PhD in economics, Kutaisi Universiti,
Professor

ანოტაცია

მსოფლიოში ყველაზე მრავალრიცხოვანი ქვეყნის — ჩინეთის ხელმძღვანელობამ 1980-იანი წლების დასაწყისში შეიმუშავა ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობრივი რეგულირების სახელმწიფო სისტემური პოლიტიკა სახელწოდებით „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“. ეს იყო თანამედროვე მსოფლიოში სახელმწიფოებრივ დონეზე დემოგრაფიული რეგულირების ყველაზე მსხვილმასშტაბიანი და ხანგრძლივი პროექტი, რომლის რეალიზაციამ 35 წელი გასტანა. ადმინისტრაციული და ეკონომიკური მეთოდების გამოყენებით მოხერხდა ჩინეთის მოსახლეობის უკონტროლო ზრდის შეჩერება, შობადობის დარეგულირება, ქორწინების საშუალო ასაკის საგრძნობი ამაღლება, მოსახლეობის საგანმანათლებლო-პიგიენური განათლების არსებითი ამაღლება, ქალთა ფართო ჩართულობა ეკონომიკაში. ამასთან, აღნიშნულ პროცესს თან მოჰყვა ისეთი ნეგატიური ფაქტორებიც, როგორებიცაა მოსახლეობის დაბერება, სამუშაო ძალის დეფიციტი, მოსახლეობის სქესთაშორისი რაოდენობრივი დისბალანსის, განსაკუთრებით ფერტილურ ასაკში, ზრდა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, 2015 წლის ოქტომბერში აღნიშნული პოლიტიკა დასრულებულად გამოცხადდა და ჩინეთი გადავიდა სოციალურ-დემოგრაფიული განვითარების გაცილებით ლიბერალურ მოდელზე.

საკვანძო სიტყვები: დემოგრაფია, დემოგრაფიული პოლიტიკა, დემოგრაფიული დაბერება, გვერდითი შობადობა, ქორწინება, მოსახლეობის ბუნებრივი მატება, მედიანური ასაკი

THE END OF CHINA'S ONE – CHILD POLICY

Abstract

The leaders of China, which represented the country with the largest population in the world, in early 1980s created a state systemic policy, which aimed to regulate the growth of the population of the country and the name of the policy was: One family-one child. This was in the modern world the biggest and the longest demographic regulation process on the state level, which realization continued 35 years. By using of administrative and economic methods, it was possible to stop the uncontrolled growth of china's population; it helped regulation of birthrate, growth of an average age for marriage, increase of educational-hygienic knowledge, women's broad involvement in economy. Although this process was followed by increase of negative factors, such as-population's aging, deficit of workforce, imbalance between the genders, especially in the fertile years.

Because of all these factors, the mentioned policy was declared finished in October 2015 and China was switched to more liberal model of social-demographic development.

Keywords: Demographics, Demographic Policy, Demographic aging, Scheduled Births, Natural population growth, The median age

2015 წლის ოქტომბერში გამართულმა ჩინეთის კომპარტიის მეხუთე პლენუმმა ოფიციალურად დაუსვა წერტილი საუკუნის მესამედზე მეტხნაინ დემოგრაფიულ პოლიტიკას სახელწოდებით — „ერთი ოჯახი — ერთი შვილი“¹. ამ პოლიტიკას საფუძველი დაედო 1979 წელს, რითაც არსებითად შეიცვალა ჩინეთში მანამდე არსებული სახელმწიფოს დემოგრაფიული კურსი. წინა მმართველის, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის დამაარსებლის მათ ძედუნის საყვარელი ლოზუნგი იყო: „ჩვენი ძალა სიმრავლეშია!“, რაც გულისხმობდა მეტ სამუშაო ძალას სოფლის მეურნეობასა და ინდუსტრიაში და მეტ ჯარისკაცს — ჩინეთის შეიარაღებულ ძალებში. ჩინეთის დიდი მესაჭე (როგორც თავმჯდომარე მათს მოიხსენიებდნენ მის სიცოცხლეში) ამბობდა, ადამიანთა სიმრავლეს ატომურ აფეთქებაზე მეტი ძალა აქვსო. ამ ლოზუნგის პრაქტიკულმა განხორციელებამ ჩინეთის მოსახლეობა გაზარდა 1950 წლის 540 მილიონიდან 1970 წლის 850 მილიონამდე და 940 მილიონამდე — 1976 წლისთვის. თუმცა მათ ძედუნის სიცოცხლის ბოლოსთვის ჩინეთის ხელისუფლებამ, ფაქტობრივად, სრულად გააცნობიერა ის საფრთხე, რაც ამ ქვეყანისთვის მოსახლეობის უკონტროლო და სწრაფი ზრდის შემდგომ გაგრძელებას შეეძლო მოეტანა. მოსახლეობის რიცხოვნობის მატება საჭიროებდა სულ უფრო მეტ მატერიალურ რესურსს და ძალისხმევას, რაც ეკონომიკურად დასუსტებული, „დიდი ნახტომისა“ და ათწლიანი „კულტურული რევოლუციის“ გადამტანი ქვეყნისთვის შეიძლებოდა, კიდევ უფრო სავალალო შედეგებით დასრულებულიყო. სუსტი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფო ვერ მისცემდა საკუთარ თავს იმის ფუფუნების უფლებას, თითებს შორის ეცქირა ქვეყნის ისედაც უზარმაზარი მოსახლეობის უკონტროლო ზრდისთვის. თანაც, იმ დროისთვის მაღალ რეპროდუქციულ ასაკში იმყოფებოდა სწორედ ის თაობა, რომელიც 1950-1960-იან წლებში მათ ძედუნის ზემოხსენებული ლოზუნგის პერიოდში მოველინა ქვეყანას. ასეთი მკაცრი დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარებას საფუძვლად კონკრეტული გათვლებიც ედო. - ჩინელი მათემატიკოსის სუნ ცზიანის გათვლებით, მკაცრი დემოგრაფიული პოლიტიკის გაუტარებლად ჩინეთის მოსახლეობა 2080 წლისთვის 4 მილიარდს მიაღწევდა. [6] შესაბამისად, ასეთი „დემოგრაფიული ბომბის“ კატასტროფული შედეგის თავიდან ასაც-

¹ ამ პერიოდის ჩინეთში დემოგრაფიული პოლიტიკის არაოფიციალური სლოგანი იყო: „იყოლიეთ ნაკლები შვილი და მეტი ღორი“ (?).

ილებლად საჭირო იყო შობადობის მკვეთრი შემცირება ერთ ბავშვამდე და ამ პოლიტიკის შენარჩუნება არანაკლებ 20-40 წლის განმავლობაში.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ლოზუნგი „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“ ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა. - დემოგრაფიული საფრთხის გაცნობიერება ჩინეთის ხელისუფლებამ ჯერ კიდევ მათ ძედუნის სიცოცხლეშივე შეძლო, თუმცა გატარებული შესაბამისი ზომები უფრო ზომიერი იყო. კერძოდ, ჯერ კიდევ 1970-იანი წლების დასაწყისში წამოწყებულ იქნა კამპანია ლოზუნგით: „გვიან — იშვიათად (ნაკლებად ხშირად) — ნაკლები“.² ეს კამპანია რამდენიმე ასპექტს ითვალისწინებდა:

ჯერ ერთი, პროპაგანდა ეწეოდა დაგვიანებულ ქორწინებას — დაქორწინების სარეკომენდაციო მინიმალურ ასაკად მიჩნეული იყო 28 წელი — მამაკაცებისთვის და 25 წელი — ქალებისთვის (სოფელ ადგილებში, შესაბამისად, 25 წელი და 23 წელი) [1].

მეორე, ოჯახურ წევრებს სთავაზობდნენ, რომ პირველი და მეორე ბავშვის დაბადებას შორის პერიოდი ყოფილიყო არანაკლებ 4 წელი.

მესამე, ოჯახებს რეკომენდაცია ეძლეოდათ, ჰყოლოდათ: ქალაქად — არაუმეტეს ორი, ხოლო სოფლად — არაუმეტეს სამი ბავშვი. სააგიტაციო საშუალებები განუმარტავდნენ მოსახლეობას ამგვარი საოჯახო პოლიტიკის უპირატესობებზე, რესურსების ეკონომიასა და ბავშვთათვის უფრო მეტ შესაძლებლობებზე.

ამის გარდა, ადგილი ჰქონდა კონტრაცეპტივების უფასო დარიგებას და არასასურველი ფეხმძიმობის შეწყვეტას. 1971-2013 წლებში ჩინეთში ოფიციალურად იქნა გაკეთებული 336 მილიონი აბორტი და 222 მილიონი სტეროილიზაცია.[7]

მთლიანად, შესაბამისი დემოგრაფიული

² შობადობის რეგულირების სახელმწიფო პოლიტიკამ ჩინეთში, ფაქტობრივად, რამდენიმე ეტაპი გაიარა: პირველი ეტაპი - 1956-1958 წწ. — შრომითი მობილიზაცია ინდუსტრიალიზაციის უზრუნველსაყოფად.

მეორე ეტაპი - 1962-1966 წწ. ორიენტაცია შობადობის დაგეგმვაზე. მიმართული იყო ქალაქის მოსახლეობაში გვიანი ქორწინების, ოჯახის სულადობის შემცირებაზე, ინტერვალის ზრდაზე მშობიარობებს შორის, ჰქონდა სუსტი ეფექტი.

მესამე ეტაპი - 1971-1979 წწ. გატარდა მეტი ძალისხმევა და შედეგად უფრო თვალსაჩინო იყო. — ფართო გავრცელება ჰპოვეს აბორტებმა და კონტრაცეპტივებმა. ხელისუფლების მითითება მოსახლეობის დემოგრაფიულ ქვევაზე თანდათან გამკაცრდა 1970-იანი წლების დასაწყისის მაქსიმუმ 3 ბავშვის ყოლიდან 1970-იანი წლების ბოლოსათვის მაქსიმუმ 1 ბავშვის ყოლიამდე.

პოლიტიკა „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“ (1979-2015 წწ.) ფაქტობრივად, ჩინეთის დემოგრაფიული პოლიტიკის მეოთხე ეტაპი იყო.

პოლიტიკის გატარებაზე ჩინეთი ხარჯავდა ყოველწლიურად 11.2 მლრდ. აშშ დოლარზე მეტს, მათ შორის 32 სახეობის კონტრაქტივების დარიგებაზე XXI საუკუნის დასაწყისში ჩინეთი ყოველწლიურად ხარჯავდა 100 მლნ. აშშ დოლარზე მეტს.

დემოგრაფიული პოლიტიკაში ცვლილებები, რომლებიც ისტორიაში შევიდა სახელწოდებით „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“, 1970-იანი წლების ბოლოს დენ სიაო პინის ეკონომიკური რეფორმების პარალელურად დაიწყო. გეგმური შობადობა სახელმწიფო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტად იქცა. მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ 2000-იანი წლების დასაწყისში მოსახლეობის რაოდენობა უნდა დარჩენილიყო 20 წლის წინანდელის დონეზე, ხოლო თითო ბავშვი უნდა ყოფილიყო ქალაქად ოჯახების არანაკლებ 95 პროცენტში, ხოლო სოფლად — 90 პროცენტში [3; გვ. 119] დადგენილი წესის დარღვევას შეიძლება მოყოლოდა ადმინისტრაციული და მატერიალური პასუხისმგებლობა (პარტიიდან გარიცხვა, ჯარიმები „ჭარბი ბავშვებისთვის“, რომელთა მოცულობა „ურჩი მშობლის“ წლიურ შემოსავალს 4-8-ჯერ აღემატებოდა, საჯარო სამსახურის დაკარგვა და ა.შ.). ჯარიმის გადაუხდელობის შემთხვევაში, ბავშვი რჩებოდა ჩაწერისა და პრაქტიკულად ყველა სახის სოციალური გარანტიის გარეშე.

აღნიშნული პოლიტიკის ხაზით ფართო ხასიათი ჰქონდა ჩინეთში საქორწინო წვეილის წინასაქორწინო პროფილაქტიკურ საუბრებსა და სამედიცინო შემოწმებას.

სოფლად მცხოვრებლებს „შეუნარჩუნდათ“ უფლება, ჰყოლოდათ 2 ბავშვი (ისიც იმ შემთხვევაში, თუ პირველი შვილი გოგო იქნებოდა). ამასთან, ეს პოლიტიკა არ ეხებოდა ეროვნულ უმცირესობებს — 100 ათასამდე რიცხოვნობის მქონე ეროვნებებს შეზღუდვა საერთოდ არ ეხებოდათ, ხოლო სხვა, უფრო მრავალრიცხოვან ეროვნულ უმცირესობებს (ჩინეთში 56 ეროვნული უმცირესობაა, რომლებზეც მოდის, ჩინეთის მთელი მოსახლეობის 8.9 პროცენტი — „სულ რაღაც“ 122 მილიონი კაცი) შეეძლოთ ჰყოლოდათ 2-3 ბავშვი. ამის გარდა, 1987 წლიდან ტარდებოდა გარკვეული შემსუბუქებები ამ პოლიტიკის გატარებაში. მაგალითად, ზოგიერთ პროვინციაში ნებას რთავდნენ ოჯახს მეორე შვილიც ჰყოლოდა პირველი ბავშვის გარდაცვალების შემთხვევაში, აგრეთვე, თუკი ბავშვის მშობლები თავადაც დედისერთები ან შეზღუდული შესაძლებლობების საჯარო მოხელენი იყვნენ.

ამასთან, „მორჩილი“ და „დამჯერი“ ოჯახები სახელმწიფოსგან იღებდნენ დახმარებას... 5-დან 20 იუანამდე თვეში (0.8 -3.5 აშშ დოლარი).

აღნიშნული პოლიტიკის გატარების წყალობით შესაძლებელი გახდა ჩინეთში 1980 წლიდან 2015 წლამდე აეცილებინათ დაახლოებით 400 მილიონი ბავშვის (ზოგიერთი მეცნიერის პესიმისტური შეფასებით, ეს ციფრი 100 მილიონს არ აღემატება) დაბადება [1]. ამ ქვეყნის მოსახლეობა, მართალია, ამ პერიოდში მაინც გაიზარდა დაახლოებით 40 პროცენტით - 1373 მლნ.-მდე, მაგრამ ეს მაინც ორჯერ უფრო დაბალი ტემპია წინა 30-წლიან პერიოდთან (1950-1970-იანი წლები) შედარებით. შედარებისთვის: იმავე პერიოდში ინდოეთის მოსახლეობა, ფაქტობრივად, გაორმაგდა და ჩინეთის მოსახლეობის რიცხოვნობის 87 პროცენტი შეადგინა (1980 წელს — 61%). ამ პერიოდში შობადობის კოეფიციენტი ჩინეთში შემცირდა 18.5 პრომილედან 11.9 პრომილემდე, ხოლო ფერტილობის კოეფიციენტი — 2.75-დან 1.7-მდე [2].

პოლიტიკამ „ერთი ოჯახი — ერთი შვილი“ საგრძნობი შედეგი გამოიღო და 2011 წლისთვის მოსახლეობის წლიურმა მატებამ მხოლოდ 0.49 პროცენტი შეადგინა, რაც საშუალო მსოფლიო მაჩვენებელს (1.1%) ორჯერ და მეტად ჩამორჩება [4; 55]. აღნიშნული ინდიკატორით ჩინეთი მსოფლიოს 186 ქვეყნიდან მხოლოდ 151-ე ადგილზეა. ამ პოლიტიკის რეალიზაციის „წყალობით“ ოჯახებში ბავშვების რაოდენობა 1970 წლის 5.8 ბავშვიდან ³ 2013 წლისთვის 1.58-მდე შემცირდა. სხვადასხვა წყაროებით, ყოველწლიურად ჩინეთში კეთდებოდა 25 ათასი რეგისტრირებული აბორტი [8]. შობადობის წლიური მაჩვენებელი 2000 წლის 16.1 მილიონიდან 2014 წლისთვის შემცირდა 12.17 მილიონამდე.⁴ ექსპერტები ვარაუდობენ, რომ 2025 წლისთვის ჩინეთი მიაღწევს მოსახლეობის ბუნებრივი მატების ნულოვან დონეს [7].

მიღებული შედეგი თვალსაჩინოა, თუმცა ამ პოლიტიკის ფასიც საკმაოდ მაღალია. ამჟამად 15 წლამდე ასაკის ყოველ 100 ბავშვზე 64 წელს გადაცილებული 165 მოხუცი მოდის. ფაქტობრივად, ბოლო წლებში „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“ წინააღმდეგობაში მოვიდა სახელმწიფოს ძირეულ ინტერესებთან და სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყ-

³ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ამჟამინდელ თავმჯდომარეს სი ძინ პინს, რომელიც 1950 წელს დაიბადა, ყავს ორი უფროსი და ერთი უმცროსი ძმა.

⁴ 1970-იანი წლების პირველ ნახევარში ჩინეთის შობადობის საერთო წლიური მაჩვენებელი 25 მილიონს აღემატებოდა.

ოფის ამოცანებთან. ასეთ პოლიტიკას, გარდა მოსახლეობის დემოგრაფიული დაბერებისა, ნეგატიური სოციალური და ეკონომიკური თაიგული ახლავს თან.

ჯერ ერთი, ერთშვილიან ოჯახებში ბავშვი, როგორც თავად ჩინელები თვლიან, „პატარა იმპერატორად“ იქცა. უფროსი თაობის წარმომადგენლების მთელი ყურადღება მათზე იქნა კონცენტრირებული. მაგრამ ამჟამად, როდესაც პირველი თაობის ამ „პატარა იმპერატორების“ სიმწიფის წლები დადგა (30-35 წელი), მათ, ფაქტობრივად, უწევთ უფროსი თაობის რამდენიმე ადამიანის რჩენა. ერთ ახალგაზრდა წევილზე მოდის მათი მშობლების ორი წევილი, ხოლო ბებია-ბაბუის გათვალისწინებით, არც თუ იშვიათად, უფროსთა სამი-ოთხი წევილი. შესაბამისად, დედისერთებს უფროსი თაობის წარმომადგენლების დახმარება-შენახვა დედამამიშვილების „მეხილების“ გარეშე უწევთ. ეს — „უკეთეს შემთხვევაში“. საქმე იმაშია, რომ საქართველოსაგან განსხვავებით, სადაც საკენსიო ასაკის მოსახლეობის 93 პროცენტი ოჯახის სხვა, ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებთან ერთად ცხოვრობენ, ჩინეთში 70 წელს გადაცილებულთა თითქმის მეხუთედ, ვინც 70 წელზე უფროსია, მარტო ცხოვრობენ [9]. მომავალში კი ასეთთა რიცხვი, სავარაუდოდ, კიდევ უფრო გაიზრდება. ამიტომ აღნიშნული კატეგორიის მოსახლეობისადმი უყურადღებობა, შესაბამისი მხარდაჭერის დეფიციტი ქმნის ამ კონტინგენტისთვის დეპუმანიზაციისა და დესოციალიზაციის ამკარა საფრთხეს, რის დაძლევაც „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვის“ პოლიტიკის დასრულების გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა.

მეორეც, როდესაც ბავშვთა რაოდენობა ოჯახში ერთი ბავშვით შემოიფარგლა, ბევრმა ოჯახმა უპირატესობა ბიჭს მიანიჭა. და თუ საშუალოდ მსოფლიო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ საშუალოდ 100 დაბადებულ გოგონაზე 106 ბიჭი მოდის, ჩინეთში ეს მაჩვენებელი 116-120-ის ფარგლებშია. ახალგაზრდა მშობლები ხშირად წვევებდნენ ფეხმძიმობას იმ შემთხვევაში, თუკი ცნობილი იყო, რომ გოგო უნდა დაბადებულიყო. გოგონაზე ფეხმძიმობის ხელოვნურმა შეწვევებმა იმდენად კატასტროფული მასშტაბები მიიღო, რომ ჩინეთის ხელისუფლება იძულებული გახდა, საკანონმდებლო დონეზე აეკრძალა ბავშვის სქესის წინასწარი დადგენის პროცედურების ჩატარება. მიუხედავად ამისა, 2014 წლისთვის ფერტილური ასაკის მამაკაცების რაოდენობა 25 მილიონით აღემატებოდა ფერტილური ასაკის ქალების

რაოდენობას. ამჟამად 1980 წლის შემდეგ დაბადებულ დასაქორწინებულ 100 ქალზე 136 დასაქორწინებელი ვაჭი მოდის [6].

მესამე. ამან გამოიწვია ჩინეთის მოსახლეობის მედიანური ასაკის სწრაფი ზრდა, რომელიც უკვე მნიშვნელოვნად აღემატება საშუალო მედიანურ მსოფლიო ასაკს და შეადგენს 36.8 წელს (სხვა წყაროებით — 37.5 წელს), მაშინ, როდესაც ინდოეთში, რომელიც სწრაფად უახლოვდება ჩინეთს მოსახლეობის რიცხოვნობით, მედიანური ასაკი მხოლოდ 27.3 წელია. თუ მედიანური ასაკი ჩინეთში 1970 წელს იყო 19.2 წელი, 1980 წელს — 21.7, 1990 — 24.7, 2000 — 29.8, 2010 — 35.2, 2015 — 37, 2080 წლისთვის, არსებული ტენდენციის შენარჩუნების პირობებში, 51.1 წელს მიაღწევს.⁵ 65 წელს გადაცილებულ პირთა რაოდენობა გაიზარდა 4%-დან 9%-მდე და 2050 წლისთვის, პროგნოზებით, უნდა მიაღწიოს 30%-ს.

მეოთხე, აღნიშნულ პერიოდში დემოგრაფიული დატვირთვა (15 წლამდე ბავშვებისა და 65 და მეტი წლის ადამიანების რიცხოვნობის თანაფარდობა 15-64 წლიანების რიცხოვნობასთან) შემცირდა 2.2-ჯერ — 1979 წლის 0.74-დან 2015 წლის 0.34-მდე. ამ ხნის განმავლობაში შრომის ბაზარი შეივსო იმ ქალებით, რომლებსაც აღარ უწევდათ მეორე და მომდევნო ბავშვების გაჩენა და მოვლა, მცირე ზომის ოჯახებს დიდ ოჯახებთან შედარებით ნაკლები ხარჯები და სოციალური დახმარება სჭირდებოდათ ბავშვთა აღზრდაზე, სწავლა-განათლებლასა და ჯანმრთელობაზე. შესაბამისად, საშუალო ძალის მიწოდება საკმაო ხანს შენარჩუნებული იყო მაღალ დონეზე და მისი ღირებულების ზრდის ამოცანა პრაქტიკულად არ იდგა. ამიტომ, „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვის“ პოლიტიკა ამართლებდა თავის დანიშნულებას მანამდე, სანამ იგი ეკონომიკაში შობადობის მკვეთრი შემცირების პირობებში დამატებითი ან სტაბილური რაოდენობის საშუალო ძალის არსებობას უზრუნველყოფდა. მაგრამ ბოლო წლებში სიტუაცია არსებითად შეიცვალა. 2011 წლიდან ჩინეთში სისტემატიურად მცირდება შრომისუნარიანი ასაკის (15-64 წელი) მოსახლეობის აბსოლუტური რაოდენობა და წილი მთელ მოსახლეობაში. მარტო ბოლო ოთხ წელიწადში (2011-2014 წწ.)

⁵ ჩინეთის მოსახლეობის სწრაფ დაბერებაზე მეტყველებს შემდეგი მონაცემიც. კერძოდ, თუ 1970-იანი წლების დასაწყისში მედიანური ასაკი ჩინეთში აშშ-ის ანალოგიურ მაჩვენებელს 8.9 წლით ჩამორჩებოდა (შესაბამისად, 19.2 წელი და 28.1 წელი; 2015 წლისთვის სხვაობამ მხოლოდ 0.7 წელი შეადგინა (შესაბამისად, 37.0 წელი და 37.7 წელი). - იხ.: <http://www.statista.com/statistics/241494/median-age-of-the-us-population/>.

შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის წილი 0.9 პროცენტული პუნქტით შემცირდა. ფაქტია, რომ ხანდაზმული მოსახლეობის წილის ზრდა აუცილებლად გამოიწვევს ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის რიცხოვნობის შემდგომ შემცირებას და ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელებას. ამის კარგ მაგალითს იძლევა იაპონია, სადაც ხანდაზმული მოსახლეობის წილი უკვე 30 პროცენტია, მედიანური ასაკი 45 წელს უახლოვდება, ხოლო ეკონომიკის ზრდის საშუალო წლიური ტემპი 2000 წლის შემდეგ დროინდელ პერიოდში 0.8 პროცენტს არ აღემატება.

უნდა ითქვას, რომ მოსახლეობის დაბერებისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა მზარდი სოციალური პრობლემების ნიშნები საკმაო ხნის განმავლობაში ვლინდებოდა, თუმცა ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები იძლეოდა შესაძლებლობას მნიშვნელოვნად გადაეფარა, ასე ვთქვათ, „ჩაეხშო“ დემოგრაფიული პროცესების ნეგატიური სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები. ამასთან, აკრძალვის გაუქმებისგან ხელისუფლება ბოლო დრომდე თავს იმის გამოც იკავებდა, რომ კანონის დარღვევაზე არსებული ჯარიმების მოცულობა საგრძნობი წყარო იყო ადგილობრივი ბიუჯეტების შესავსებად. ყოველწლიურად მობილიზებული თანხა ჯარიმებიდან 33-35 მლრდ. იუანს (დაახლოებით 5.2-5.5 მლრდ აშშ დოლარს) შეადგენდა, რაც სახელმწიფოს მიერ დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარებისთვის საჭირო სახსრების თითქმის ნახევარი იყო.

ეკონომიკური ზრდის ტემპების შემცირება, ჩინური იუანის წლევიანდელი 2-პროცენტია და კიდევ უფრო მასშტაბური დეველუაციის საფრთხე გაისად [10] აიძულებს ჩინეთის ხელისუფლებას, გადასინჯოს სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული პოლიტიკის მთელი რიგი მიმართულებები და განაახლოს შესაბამისი ინსტრუმენტები.

ჩინეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ახალ მოდელზე გადასვლა გულისხმობს მეტ ლიბერალიზაციას ქვეყნის შიგნით და მეტ საერთაშორისო გახსნილობას. ამ კუთხით უნდა შევხედოთ ჩინეთის კომპარტიის ზემოხსენებული პლენუმის გადაწყვეტილებას

ბას მოხუცებულობის პენსიის ქვეყნის მთელ მოსახლეობაზე გავრცელების თაობაზე — მანამდე იგი მხოლოდ ქალაქის მაცხოვრებლებს მთელი მოსახლეობის მხოლოდ 55 პროცენტს ეხებოდა.⁶ ამის გარდა, ჩინეთის ხელისუფლებამ გადადგა ნაბიჯები მეტი საერთაშორისო გახსნილობისკენ და უცხოურ კაპიტალს ინვესტიციების განხორციელების ნება დართო ისეთ დარგებში, რომლებიც მანამდე მათთვის დახურული იყო (ელექტროენერგეტიკა, ნავთობისა და გაზის მრეწველობა, სამშენებლო, მათ შორის ინფრასტრუქტურის და მომსახურების სექტორები). საქმიანობის დახურული სფეროების რაოდენობა ჩინეთში ორჯერ და მეტად შემცირდა — 79-დან 38-მდე.

რაც შეეხება დემოგრაფიულ პოლიტიკაში ცვლილებებს, სავარაუდოდ, ჯარიმების სისტემა ზედმეტი ბავშვის ყოლაზე არ გაუქმდება, თუმცა ჯარიმების მთელი ტვირთი გადავა მეორედან მესამე ბავშვის ყოლაზე. ესაა, რომ სოციოლოგიური გამოკითხვებით, 30 წელზე ახალგაზრდა ჩინელთა ნახევარს უკვე თავად აღარ სურს ორ ბავშვზე მეტის ყოლა. ასე რომ, ნაკლები სავარაუდოა, რომ შობადობის კოეფიციენტი 2-ს მიაღწიოს — იგი კარგა ხნის განმავლობაში, ალბათ 2-ზე ნაკლები დარჩება. აქედან გამომდინარე, დემოგრაფიული ლიბერალიზაცია არ არის იმის გარანტი, რომ მოსახლეობის მატება მკვეთრად გაიზრდება. განათლების დონის ამაღლებამ, ცხოვრების წესის შეცვლამ, დაქორწინების ასაკის გადაწვევამ გამოიწვია ის, რომ ჩინელი ახალგაზრდობის დიდ ნაწილს აღარ სურს მრავალშვილიანი ოჯახი, რადგან ისინი უპირატესობას ანიჭებენ ცხოვრების ხარისხს (განათლება, ჯანმრთელობა, ბავშვთათვის კარგი საბავშვო ბაღი და ა.შ.), რაც პირდაპირ უკავშირდება ფინანსურ შესაძლებლობებს.

მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკა „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“, ფაქტობრივად, დასრულდა, მისი შედეგების სრული შეფასება ჯერ კიდევ დროის ამბავია. თუმცა უნდა ვაღიაროთ, რომ ამ პროგრამის, ისევე როგორც მთლიანობაში ჩინეთის განვითარების მაგისტრალური ხაზი განსაზღვრა ეკონომიკურმა რეფორმებმა, რეფორმებმა და ინვესტიციებმა განათლებისა და ჯანდაცვის სფეროებში,

⁶ 1990-იანი წლების დასაწყისში ჩამოყალიბებული წესით, დაქირავებული მუშების საპენსიო შენატანების 20 პროცენტს იხდიდნენ დამქირავებლები, 80 პროცენტს — დაქირავებულები. სოფლად მცხოვრებლების აბსოლუტური უმრავლესობა იყო თვითდასაქმებული და შესაბამისად, აღნიშნულ სქემაში ბევრი ვერ მოხვდა.

რომელთა შედეგადაც ამ ქვეყნის მთლიანი შიგა პროდუქტი 2015 წლისთვის 1980 წელთან შედარებით 27-ჯერ(!) გაიზარდა და ჩამორჩენილი სუსტად განვითარებული სახელმწიფოდან მსოფლიოს ყველაზე განვითარებული ეკონომიკის ქვეყნად გადაიქცა. მაგრამ, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ეკონომიკის აღნიშნული ზრდა ემთხვეოდა პერიოდს, როდესაც საზოგადოებაში მცირდებოდა ბავშვებისა და მოხუცების რაოდენობა. შენარჩუნდება თუ არა ეს პროცესი, როდესაც ჩინეთში დაიწება ბავშვებისა და მოხუცების რაოდენობისა და წილის ზრდა, ამას მომავალი გვიჩვენებს.

„ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვის“ დე-

მოგრაფიული ეპოპეა ჩინეთში დასრულდა, თუმცა თავისი გრძელვადიანი შედეგებით იგი კიდევ დიდხანს დარჩება ამ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკის განმსაზღვრელ ფაქტორად. ხოლო შენარჩუნდება თუ არა ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპი დემოგრაფიული პოლიტიკის შეცვლის, მეორე ბავშვის ყოლის ნებადართულობის, სამუშაო ძალის რიცხოვნობის შემცირებისა და გაძვირების პირობებში, ამას უკვე მომავალი გვიჩვენებს.

იეროგლიფური დამწერლობის მქონე დიდი ერი თავის თანამედროვე ისტორიის წერას აუჩქარებლად განაგრძობს...

ლიტერატურა:

1. 5 things to know about China's 1-child policy. – <http://www.cbc.ca/news/world/5-things-to-know-about-china-s-1-child-policy-1.3294335>
2. Alexa Olesen. Experts challenge China's 1-child population claim Associated Press / October 27, 2011
3. Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy? Wang Feng Yong Cai Baochang Gu. – Population and Public Policy: Essays in Honour of Paul Demeny.
4. World Population Prospects The 2006 Revision Highlights. – http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2006/WPP2006_Highlights_rev.pdf
5. Китайотказалсяотполитики«Однасемья—одинребенок». – 29.10.2016 Lenta.ru
6. Второйнелишний. Кчемуприведетотменаправила«однасемья—одинребенок»вКитае. - Lenta.ru 6.11.2015.
7. Детородныйордер. - <http://www.vademec.ru/magazines/article1786.html>
8. «Многиекитайцыобходилиэтотзаконспомощьюиностранцев». Коммерсант.ru 29.10.2015.
9. ЕвгенийАндреев, УдвоениеКитая: чемобернетсяотменаправила«однасемья - одинребенок». –rbk.ru, 12.11.2015
10. Юаньблизоккатастрофическомуобвалу. –«НезависимаяГазета», 10.11.2015.

საქართველოს სახელმწიფო საპენსიო სისტემის უზრუნველყოფაზე მოქმედი ფაქტორები

ირმა ჩხაიძე,

ეკონომიკის დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

**IRMA CHKHAIDZE,
Doctor Of Economics,
Associate Professor
of Batumi State University**

ანოტაცია

„საერთო საზოგადოებრივი კეთილდღეობა“ წარმოადგენს ქვეყნის მთელი მოსახლეობისთვის სახელმწიფოს მიერ გაწეულ ძირითად მომსახურებას, რომელიც მიეწოდება საზოგადოების თითოეულ წევრს „თანაბრად“ და არ გამოირჩევა მათგან იმ ეჭვს, თუ ვინ ღებულობს „ძირითადად“ ამ სახეობის საზოგადოებრივ სოციალურ (თავდაცვის, ჯანდაცვის და სხვა სფეროში სახელმწიფოს მიერ გაწეული მომსახურება) კეთილდღეობაზე სარგებლობის უფლებას.

სტატიაში სოციალური კეთილდღეობის უმთავრეს ობიექტს წარმოადგენს საქართველოში მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში რეფორმის მიმდინარე პროცესების გაანალიზება. სახელმწიფო საპენსიო სისტემა ითვალისწინებს ყველა პენსიონერზე და მათ შორის ასაკით „მომლოდინე“ პენსიონერებზე, ერთი მხრივ, ყოველთვიური სახელმწიფო გასაცემლის გაცემას მათი მინიმალური საარსებო საშუალებით უზრუნველყოფის მიზნით, მეორე მხრივ, აღნიშნულ სფეროში მიმდინარე რეფორმის დროს, პენსიების ზრდის პარალელურად, შეინიშნება პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის უმოქმედობა, რომლის წარმოქმნის მიზეზებია სოციალური უზრუნველყოფის ფონდის სიმცირე, ქვეყანაში ბოლო წლების განმავლობაში მიმდინარე ინფლაციური პროცესები, ქვეყნის მოსახლეობაში მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე მკაფიოდ გამოკვეთილი როგორც მოსახლეობის შემცირების ისე ერის დაბერების ზრდის ტენდენცია, რომლის მიზეზებად სახელდება სიკვდილიანობის მაღალი დონე, შობადობის

დაბალი მაჩვენებელი, ფართო მასშტაბიანი მიგრაციული პროცესები. აღნიშნული პროცესების შეჩერებისა და შემცირებისთვის მიზანშეწონილია აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკის განხორციელება, რაც, უპირველესად, მოითხოვს შობადობის სტიმულირებას, მოკვდავობისა და მიგრაციული პროცესების შემცირებას.

ამრიგად, ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, რაც შეეხება სოციალურ ფაქტორებს, იგი პირდაპირ უკავშირდება მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემას. ამ პრობლემის წინაშე საქართველოს მსგავსად ბევრი განვითარებული ქვეყანა დგას.

საკანძო სიტყვები: „საერთო საზოგადოებრივი კეთილდღეობა“, ეკონომიკური მექანიზმების პრინციპი, საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემა.

FACTORS AFFECTING THE PROVISION OF THE STATE PENSION SYSTEM Abstract

“Common Public Welfare” is the basic service, provided by the country, which is delivered equally to all the members of society and does not exclude assumption from their side, about which part of society gets mostly the right for this type of public social welfare. (Defense, Health Care and other services, provided by the state in different spheres).

The main object of social welfare in this topic is the process of reforms taking place in the state pension system. State pension system provides all the pensioners as well as the people waiting for being pensioners, with the monthly minimum wage, in order to ensure their minimal means of subsistence. Besides the fact of raising pension amount, inaction of differentiate principle of pensions is taking place, which is the result of the lack of social security fund, inflation processes, the reduction of population, dating from the 90s of the 20th century, which are caused by the high mortality indicator, low indicator of birth-rate and migration processes. For reducing all the above mentioned processes, it is important to stimulate birth-rate, to reduce mortality and implement an active demographic policy.

Thus, the country's demographic development, migration and natural population movement has an important impact on the socio-economic development, what about social factors, it is directly related to the pension system, the problem facing not only Georgia, but many other developed country.

Key words: “Public Social Welfare”, “The principle of economic continuity”, Pension system.

შესავალი

საქართველოში სახელმწიფო საპენსიო სისტემის ეფექტური მოქმედების პრობლემა ბოლო ორი ათეული წლის განმავლობაში მწვავედ დგას და ჩატარებული კვლევების მიხედვით, ყოველთვის შედიოდა და შედის „მომლოდინე“ პენსიონერთათვის ყველაზე მტკივნეულ საკითხთა სიაში, რის გამოც ნაშრომის კვლევის მიზანია, ვაჩვენოთ, თუ რამდენად პრობლემატურია საქართველოში მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში მიმდინარე პროცესების პარალელურად სახელმწიფოს მიერ განსახორციელებელი ეკონომიკური მემკვიდრეობითობის პრინციპის დაცვა ღირსეული პენსიის გაცემის თვალსაზრისით. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე განსახორციელებელი ამოცანებია: შევაფასოთ საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემაში წლების განმავლობაში მიმდინარე რეფორმები; გავაანალიზოთ, თუ ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა, როგორ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე და როგორ ამყარებს პირდაპირ კავშირს მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემასთან. კვლევის ორიგინალობა (ავტორის წვლილი) გამოვლენილია იმ პრობლემების კვლევებში,

რომლებიც ხელს უშლის სახელმწიფოს მიერ განსახორციელებელი ეკონომიკური მემკვიდრეობითობის პრინციპის დაცვით „საერთო საზოგადოებრივი კეთილდღეობის“ ამოქმედებას. კვლევის პროცესში საქართველოს საპენსიო სისტემაში მიმდინარე რეფორმების პარალელურად, გამოყენებულ იქნა, როგორც არსებული, ასევე წარმოქმნილი პრობლემატური პროცესების შესახებ მონაცემთა თავმოყრის, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდი, ჩატარებული კვლევის შედეგები, საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები, უცხოელ და ქართველ ექსპერტთა შეფასებები.

საქართველოში მოქმედი სახელმწიფო საპენსიო სისტემა ითვალისწინებს ყველა პენსიონერზე და მათ შორის ასაკით „მომლოდინე“ პენსიონერებზე ყოველთვიური სახელმწიფო გასაცემელის გაცემას მათი მინიმალური საარსებო საშუალებით უზრუნველყოფის მიზნით. სახელმწიფო პენსიის მიმღებთა რაოდენობაში ასაკით პენსიონერთა რიცხვმა 2008 წლისთვის შეადგინა 73,1%-ი (673 183 ათასი კაცი), 2009-2010 წლისთვის – საშუალოდ 78,3%-ი (საშუალოდ 658 568 ათასი კაცი), 2011 წლისთვის – 79,3%-ი (662 350 ათასი კაცი), 2012 წლისთვის – 81%-ი (673 183 ათასი კაცი).

დემოკრატიული მოწყობისკენ მიმავალი ჩვენი ქვეყნის მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში საბაზრო ეკონომიკის გარდამავალი სისტემიდან დღემდე ხელისუფლების მიერ სოციალური მემკვიდრეობითობის სამართლებრივი პრინციპის აღდგენა დაიწყო ქვეყანაში არსებული სოციალური დაცვის დონის განსაზღვრით. ანალიზით დგინდება, რომ 1998 წლიდან 2003 წლამდე ხელისუფლების მიერ თევების ან ზოგჯერ წლების განმავლობაში გადაუხდელი სიმბოლური პენსიების გაცემა 2004 წლიდან შექლო დიდი ფულის დაზოგვით და დაფარა დაუკმაყოფილებელი „მომლოდინე“ (14 ლარი თვიური პენსია) პენსიონერების მთლიანი დავალიანება, ხოლო 2005 წლიდან 800 000 პენსიონერზე, ანუ მთლიანი მოსახლეობიდან პენსიონერთა 20,5%-ზე მოხუცებულობის სამუდამო პენსიის გაზრდის ტენდენციას (2005 წელს თვიური – 28, 2006 წელს თვიური – 33, 2007 წელს თვიური – 38 ლარის ოდენობით) განაპირობებდა, ერთი მხრივ, იმ ათასამდე პირის პენსიის შემცირება, რომლებიც ყოველთვიურად 560 ლარზე მეტს იღებდნენ და მეორე მხრივ, მომუშავე პირთა მიერ გამოიმუშავებული თანხიდან დარიცხული გადასახადები, რომელიც აღნიშნულთან ერთად ქმნის ამ მომუშავე პირის

სამომავლო საპენსიო სისტემას.

2010 წელს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე მინიმალური პენსია 55 ლარიდან 80 ლარამდე გაიზარდა. 2011 წლისთვის შეადგინა 100 ლარი (2011 წელს განხორციელებული საპენსიო რეფორმა შეეხო მხოლოდ ასაკით პენსიონერებსა და პირველი ჯგუფის ინვალიდებს). სოციალური მომსახურების სააგენტოს 2011 წლის პირველი სექტემბრის მონაცემებით 100 ლარიან პენსიას ღებულობდა სულ 828 203 პენსიონერიდან 82,9 %, ანუ 686 500 პენსიონერი, მათ შორის 96.6%, ასაკით პენსიონერი (663 000 პენსიონერი) და 3.4%, მკვეთრად გამოხატული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი (23 500 პენსიონერი).

2012 წლის საპენსიო რეფორმის საფუძველზე (საპენსიო ზღვარი: 60 წელი — ქალბატონებისთვის, 65 — მამაკაცებისთვის) პენსია 67 წელს გადაცილებულ პენსიონერებს გაეზარდა 125 ლარამდე (რომელშიც 125 ლარში შედის სტაჟისა და დამსახურების მიხედვით დამატებული თანხა), ხოლო 67 წელს გადაცილებული პენსიონერების ნაწილს გაეზარდა 25 ლარით, ნაწილს — 15 ლარით. 2013 წლის პირველი სექტემბრიდან ყველა ასაკით პენსიონერისთვის სახელმწიფო პენსიის ფულადი ოდენობა შეადგენდა 150 ლარს, ხოლო 2015 წლის პირველი სექტემბრიდან შეადგენს 160 ლარს. მაშინ, როცა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან საქართველოს საშუალო პენსიის ოდენობით ბევრად ჩამორჩება: მოლდოვა, უზბეკეთი, ყირგიზეთი, ტაჯიკეთი, ხოლო ესტონეთი (660 ლარი), ყაზახეთი (585 ლარი), ლატვია (550 ლარი), ლიტვა (453 ლარი), რუსეთი (438 ლარი), აზერბაიჯანი (303 ლარი) და სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნები ბევრად აღემატება ჩვენი ქვეყნის საშუალო პენსიის ოდენობას.

ამრიგად, საქართველოში ამჟამინდელი საშუალო პენსიის ოდენობა მსყიდველუნარიანობით ორი ათეული წლის წინანდელი მინიმალური პენსიის დაახლოებით 45%-ის ეკვივალენტურია და, ფაქტობრივად, მხოლოდ სოციალური დახმარების ფუნქციის მქონეა.

აღნიშნულ სფეროში მიმდინარე რეფორმის დროს პენსიების ზრდის პარალელურად შეინიშნება პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის უმოქმედობა, რომლის წარმოქმნის მიზეზებად შესაძლებელია დასახელდეს, ერთი მხრივ, სოციალური უზრუნველყოფის ფონდის სიმცირე და ქვეყანაში ბოლო წლების განმავლობაში მიმდინარე ინფლაციური პროცესები, რაც ართულებს იმის გაანალიზებას, თუ თითოეულმა პენსიონერმა რამდენი გამოიმუშავა (მანეთებში, კუპონებში, ლარებში) და წლის განმავლობაში ბიუჯეტში ანარიცხ-

ების სახით რამდენი შეიტანა. მეორე მხრივ, ქვეყნის მოსახლეობაში მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე მკაფიოდ გამოკვეთილი როგორც მოსახლეობის შემცირების ისე ერთი დაბერების ზრდის ტენდენცია.

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით 1990-2008 წლებში საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა შემცირდა 19,5%-ით, 1990-2010 წლებში — 22.72 %-ით, 2013 წელს 2012 წელთან შედარებით — 0.31%-ით. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში 2010 წელს გაერთიანებული ერების მოსახლეობის ფონდის მიერ ჩაატარებული კვლევებით 2050 წლისთვის საქართველოს დემოგრაფიული კატასტროფა ემუქრება, ქვეყნის მოსახლეობა 28%-ით, ანუ 1170000 კაცით მცირდება. USAID-ის მონაცემებით, 232 ქვეყანას შორის საქართველო მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირების ტემპით მე-16-ე ადგილზეა.

რაც შეეხება მოსახლეობის დაბერების ზრდის ტენდენციას ის შესაძლებელია განისაზღვროს ასაკობრივი ზღვარის შესაბამისობაში. კერძოდ, 1990 წლისთვის 65 წლისა და მეტი ასაკის მოსახლეობის წილი მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობაში შეადგენდა 9,25%-ს, 1995 წელს — 10,8%-ს, 2003 წლისთვის — 13,1%-ს, დღეისთვის მოსახლეობის დაბერების მიმდინარე პროცესი ცხადყოფს, რომ ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის 19%-ზე მეტი 60 წლის ასაკს გადაცილებულია და ეს პროცესი მომდევნო ათწლეულებში უფრო დაჩქარდება.

საერთო დემოგრაფიული მაჩვენებლების გაანალიზების საფუძველზე დადგინდა, რომ 1990 წლიდან დღემდე საქართველოს მოსახლეობის ყოველწლიური შემცირების მიზეზებად სახელდება: სიკვდილიანობის მაღალი დონე, 18-50 წლის ასაკის მოსახლეობაში ფათომასშტაბიანი მიგრაციული პროცესები, რამაც განაპირობა 1989-2002 წლებში ქართველების რიცხვის 126 ათასზე მეტით შემცირება და შობადობის დაბალი მაჩვენებელი. საერთაშორისო და ქართველი ექსპერტების გათვლებით, საქართველო შობადობის მიხედვით მსოფლიოს 196 ქვეყანას შორის 164-ე ადგილზეა, ხოლო USAID-ის მონაცემებით, 232 ქვეყანას შორის საქართველო შობადობის შემცირების ტემპით 174-ე ადგილზეა. შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი (ერთი ქალის მიერ სიცოცხლის განმავლობაში დაბადებული ბავშვების საშუალო რაოდენობა) 1,4-1,7-ის ფარგლებშია, ანუ საქართველოში შვილების თაობა მათი მშობლების თაობის დაახლოებით 70-80%-ს განაახლებს.

აღნიშნული პროცესების შეჩერებისა და შემცირებისთვის მიზანშეწონილია აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკის განხორციელება, რაც, უპირველესად, მოითხოვს შობადობის სტიმულირებას, და ამასთან, მოკვდავობის შემცირებას.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ სახელმწიფომ „არაწინააღმდეგობრივი კეთილდღეობის“, ანუ საპენსიო სისტემის სამართლიანობის პირობის (მეტ-ნაკლები) განხორციელება დაიწყო 2007 წლიდან სტაჟისა და ნამსახურების მიხედვით სამუდამო სიბერის პენსიაზე თანხის დამატებით შემდეგი წესის დაცვით, (25 წელზე მეტი სტაჟის დროს/დანამატი პენსიაზე 10 ლარი, 15-დან 25 წლამდე სტაჟის დროს/პენსიაზე დანამატი 7 ლარია, 5-დან 15 წლამდე სტაჟის დროს/პენსიაზე დანამატი 4 ლარია, 5 წლამდე სტაჟის დროს/პენსიაზე დანამატი 2 ლარია). აქვე აუცილებელია ხაზგასმით აღინიშნოს ისიც, რომ სახელმწიფო არ ივიწყებს საპენსიო სისტემის მეორე – დაუცველ მოქალაქეთა მინიმალური უზრუნველყოფის პირობასაც, რადგან პირებს, რომლებსაც არა აქვთ სამუშაო სტაჟი, მათ სახელმწიფო პენსიაში გასვლის შემდეგ უნაზღაურებს იმ დროისთვის არსებული სამუდამო სიბერის პენსიის თანხის ოდენობით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ითქვას, რომ სახელმწიფო პენსიონერთა უმრავლესობას ვერ შეუქმნის რეალური დიფერენცირებული პრინციპის ამოქმედებით რეალურ თვიურ მინიმალურ საპროცენტო ოდენობას, რადგან აუცილებელია გავიგოთ ისიც, რომ სოციალური მემკვიდრეობითობის სამართლიანობის შესანარჩუნებლად სახელმწიფო მიიჩნევს იმას, რომ მის მიერ შექმნილი კეთილდღეობის მომხმარებელი არის არა მხოლოდ ის პირები, რომლებმაც საპენსიო ასაკამდე შექმნეს საკუთარი საპენსიო ფონდი, არამედ მომხმარებელი არის ის პირებიც, რომლებსაც არ შეუქმნიათ საკუთარი საპენსიო ფონდი და არ მიუღიათ მონაწილეობა სოციალური მემკვიდრეობითობის პრინციპების დაცვაში.

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემების საფუძველზე საქართველოში ასაკით სიბერის პენსია 2004; 2005; 2006; 2007; 2010; 2011; 2013 და 2014 წლისთვის შესაბამისად შეადგენდა საშუალო ოჯახის წლიური საარსებო მინიმუმის 9,8; 17,5; 18,5; 19,1; 35; 41,1; 59,3 და 61,0 %-ს.

საქართველოში „სოციალური მემკვიდრეობითობის“ სამართლებრივი პრინციპის ამოქმედების პარალელურად ხელისუფლების წინაშე მკაცრად დაისვა საკითხი იმის შესახებ,

თუ მომავალში ვინ შეუქმნის მომლოდინებს „არაწინააღმდეგობრივად გამოყენებულ კეთილდღეობას“. საკითხისადმი პრობლემატურ მიდგომას განაპირობებს სტატისტიკოსების მიერ 1992-2003 წლის მონაცემების გაანგარიშებები. ანალიზით დადგინდა, რომ აღნიშნულ წლებში მნიშვნელოვნად მზარდი იყო გარე მიგრაცია და იგი ექსპერტების შეფასებით, ნახევარ მილიონ ადამიანს აჭარბებდა. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემებით, 2000 წელს მიგრაციულმა სალდომ შეადგინა – 35,2 ათასი კაცი. 2000 წელთან შედარებით 2002 წლისთვის მიგრაციული სალდო შემცირდა 7,4 ათასი კაცით (შეადგინა 27,8 ათასი კაცი).

2004-2005 და 2009-2010 წლებში საქართველოში მიგრაციული სალდო დადებითი მაჩვენებლებით შეფასდა. მიგრაციულმა სალდომ 2004 წელს შეადგინა 5,5 ათასი კაცი, 2005 წლისთვის გაიზარდა 76,3 ათასი კაცამდე, 2009 წელს შეადგინა 34,2 ათასი კაცი, 2010 წლისთვის 18,1 ათასი კაცი. საქართველოში მუშახელის უცხოეთიდან მოზიდვა 2004-2005 წლებში განაპირობა ქვეყანაში ხელისუფლების მიერ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სფეროში აღებულმა „ახალმა კურსმა“, ხოლო 2009-2010 წლებში – მსოფლიო კრიზისმა, რაც განაპირობებს მოსახლეობის გაზრდას და მის გაახალგაზრდავებას.

მიგრაციის პრობლემა მოქმედებს არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ ყველა განვითარებად ქვეყნებში, სადაც ყოველი მეათე ადამიანი მიგრანტია, კერძოდ გაეროს ექსპერტთა შეფასებით, 1975 წლიდან დღემდე მსოფლიოში მიგრანტთა რაოდენობა გაორმაგდა და მსოფლიოს მოსახლეობის დაახლოებით 3%-ი ანუ 175 მილიონი ადამიანი დღეს არ ცხოვრობს იმ ქვეყანაში, სადაც დაიბადა, რაც მეტყველებს მიგრაციის მასშტაბების ზრდაზე.

ამრიგად, მიგრაციის გამომწვევი როგორც პოლიტიკური (მათ შორის ეთნიკური წმენდა და გენოციდი), ეკონომიკური (მატერიალური პირობების გაუმჯობესება), რელიგიური, სოციალურ-კულტურული, ბუნებრივ-ეკოლოგიური მიზეზებისა, ასევე ნებაყოფლობითი, იძულებითი (განხორციელების ფორმის მიხედვით), მუდმივი და დროებითი (დროითი განზომილებით) მიგრაციის მიზეზების შედგენად, მსოფლიოს განვითარებადი ქვეყნების მსგავსად, საქართველოდან გადინება მოხდა მეტწილად შრომისუნარიანი და რეპროდუქციული ახალგაზრდებისა, რამაც მნიშვნელოვანი ზემოქმედება მოახდინა მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურისა და რიცხოვნობის ფორმირებაზე. საქართველოს

მოსახლეობა 1990 წელთან შედარებით 1995 წელს შემცირდა 6,7%-ით და შეადგინა 5061,7 ათასი კაცი, ახალშობილთა რაოდენობა (56341 ბავშვი) შემცირდა 395%-ით, გარდაცვლილთა (49073 კაცი) რაოდენობა — 3,2%-ით, ხოლო ბუნებრივი მატება შემცირდა 42094 კაციდან 7268 კაცამდე, ანუ 82,75%-ით. 2003 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობამ შეადგინა 4315,2 ათასი კაცი, დაიბადა 46194 ბავშვი (10,7%), გარდაიცვალა 46055 კაცი (10,6%), ბუნებრივმა მატებამ შეადგინა 139 კაცი (0,1 %).

ამრიგად, ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, რაც შეეხება სოციალურ ფაქტორებს, იგი პირდაპირ უკავშირდება მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემას. ამ პრობლემის წინაშე დგას ბევრი განვითარებული ქვეყანა. გაეროს ექსპერტთა შეფასებით, ბევრი განვითარებული ქვეყნების მსგავსად, იტალიაში, გერმანიაში და საფრანგეთში შობადობამ იკლო, სიცოცხლის ხანგრძლივობა გაიზარდა. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მონაცემებით, 65 წელს გადაცილებულთა ხვედრითი წილი საფრანგეთის მოსახლეობაში, დღეს თუ 25%-ია, 2050 წელს 50%-ს მიაღწევს. ეს მოცულობა უზარმაზარი წნეხის ქვეშ მოაქცევს საფრანგეთის მოქმედ საპენსიო სისტემას, რომელსაც თან ერთვის ეკონომიკური კრიზისი, რასაც საფუძვლად ედება უმუშევრობის ზრდა და თანდართული სოციალური გადასახადის ამოღების მკვეთრი შემცირება.

დასკვნა. XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან განვითარებულმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა პროცესებმა მნიშვნელოვანი ძვრები მოახდინეს დემოკრატიული მოწყობისკენ მიმავალი ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოს მმართველობით სისტემაში, რაც ითვალისწინებდა ახლად ჩამოყალიბებულ დამოუკიდებელ სახელმწიფოში მოქმედ ყველა სისტემაში ეფექტური და დროული რეფორმების განხორციელებას, აღნიშნული კი შეეხებოდა თვით სახელმწიფო საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბებას და შედეგზე ორიენტირებული ეტაპობრივი რეფორმების განხორციელებას. რეფორმის

პრაქტიკული რეალიზების შუქ-ჩრდილები გასული საუკუნის ბოლოდან დღემდე მნიშვნელოვნად იკვეთება და ეკონომიკურ გაანალიზებასა და შეფასებას ექვემდებარება.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება საქართველოს სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში მიმდინარე რეფორმების განხორციელებაში. ნაშრომში მოცემულ კვლევებზე დაყრდნობით მიღებული თეორიული და მეთოდოლოგიური შედეგები გამოადგებათ სახელმწიფო საპენსიო სისტემის საკითხებით დაინტერესებულ მეცნიერ-მუშაკებს, მკვლევარებს, დოქტორანტებს, მაგისტრანტებსა და ბაკალავრიატის სტუდენტებს, ხოლო კვლევის პრაქტიკული შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა აღმასრულებელი ორგანოების მუშაკთა მიერ.

რეკომენდაციები. საქართველოში ეკონომიკური მექანიზმებით პრინციპის დაცვის მიზნით ხელისუფლებამ მიზანშეწონილია განხორციელოს:

1. საპენსიო სისტემის სრულყოფისთვის და ეფექტური რეალიზებისთვის ისეთი თანმიმდევრული რეფორმები, რაც დაექვემდებარება საპენსიო ფონდის ზრდას, შესაბამისად „ღირსეული“ საპენსიო ოდენობის განსაზღვრას და პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის ამოქმედებას თითოეულ „მომლოდინე“ პენსიონერზე;

2. აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკა, რაც უნდა ითვალისწინებდეს, ერთი მხრივ, ფათო მასშტაბიანი მიგრაციული პროცესების შეჩერებას, რასაც თან უნდა ახლდეს დასაქმების დონის ზრდა, ხოლო მეორე მხრივ, მოკვდავობის შემცირებასა და ამასთან შობადობის სტიმულირებას, რომლის მიმართაც სახელმწიფოს მიერ ამოქმედებული საყოველთაო დახვეწა, თავის მხრივ, საწყის ეტაპზე ეფექტის მომტანია.

3. სახელმწიფოს მიერ საპენსიო სისტემაში მიმდინარე რეფორმები და განხორციელებული აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკა ხელისუფლებას დაეხმარება ქვეყანაში „სოციალური მექანიზმებითობის“ სამართლებრივი პრინციპის ამოქმედებაში ანუ „მომლოდინე“ პენსიონერებისთვის „არაწინააღმდეგობრივად გამოყენებული კეთილდღეობის“ შექმნაში.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები 2004-2016 წლები. http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=913&lang=geo
2. Якобсон Л. И. "Экономика общественного сектора". Мос., ГУ-ВШЭ, 1996, ст.45-50
3. Стиглиц Дж. Ю. "Экономика государственного сектора". Мос., ИНФРА-М, 2002, ст.55-67
4. Якобсон Л.И. "Государственный сектор экономики" Мос., ГУ-ВШЭ, 2000, ст. 25-42.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის როლი სოციალური რისკების მართვაში

ასიე ცინცაძე,

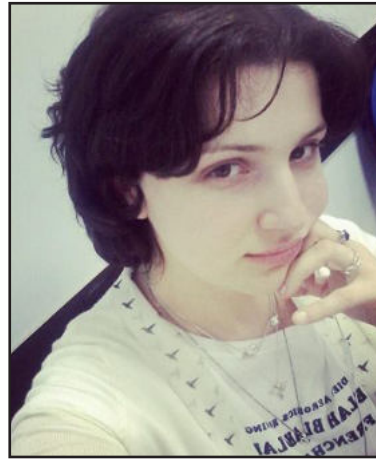
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

ASIE TSINTSADZE,

Candidate of Economic Science, Professor

ანოტაცია

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლამ შეამცირა სახელმწიფოს მხარდაჭერა სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების მართვაზე და გარკვეულწილად ეს ტვირთი ბიზნესს დაეკისრა, თუმცა ბიზნესი ამისთვის სრულიად მოუზნადებელი აღმოჩნდა და დღემდე სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის რეალიზება ისე, როგორც განვითარებული ქვეყნებში არის, ვერ ხდება. ნაშრომში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხის შესწავლისთვის ჩამოყალიბებულია სოციალური რისკების არსი და გამოკვეთილია ის რისკები, რომლის მართვა ბიზნესმა უნდა აიღოს თავისთავზე და რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან უნდა იმართებოდეს. ყველა დროში ბიზნეს სუბიექტები საკუთარ კეთილდღეობაზე ზრუნავდნენ, მათი მხრიდან საქმიანობის მიზნად მხოლოდ ეკონომიკური სარგებელი იყო აღქმული. სოციალური უკუგების განაკვეთი, რომელიც ასახავს სოციალური მიმართულებით გაწეულ ხარჯებს, არამონეტოზებულია და შესაბამისად, ბიზნესისთვის საინტერესო არ არის. „ეკონომისა“ და „გონიერი ეკონომის“ თეორიების საფუძველზე

თაბარ ღოღობერიძე,

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დოქტორანტი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

TAMAR GHOGHOBERIDZE,

Doctorate of Economic and Business Faculty

აზნისილია სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის გატარების მიმართულებები, საგადასახადო ტვირთის შემცირების სანაცვლოდ სოციალური პასუხისმგებლობის ვალდებულების დაკისრების სამართლებრივ ჩარჩოში მოქცევა. განხილულია საბანკო სექტორის მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის გაგება და გატარებული ღონისძიებების შეფასების საფუძველზე ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური რისკი, ეკონომი, გონიერი ეკონომი, საგადასახადო შეღავათი, ქველმოქმედება, ალტრუიზმი.

THE ROLE OF BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY IN MANAGING THE SOCIAL RISKS

Abstract

The transition to market economy reduced state support on governing social-economic process and some extent, the burden imposed on business, but business was completely unprepared for it and still a policy of social responsibility is not realized as well as in the developed

countries. In the work for study of the CSR question it is established the essence of social risks and it is identified the risks, which must be managing by the business and the government should be run too. In all time the business subjects were caring about their welfare, only economic benefits were perceived as the aim of activities from them. Rate of social return, which reflects the social costs are not monetarism and therefore it is not interesting for business. On the bases of 'egoism' and 'intelligent egoism' theories, it is explained the directions of social responsibility policy, the article deals with social responsibility of the banking sector and it is formulated the recommendations on the bases of taken measures.

Keywords: *Social risk, Egoism, Intelligent egoism, Tax relief, charity, Altruism*

საკუთრების ფორმების მრავალფეროვნებაში, წარმოების საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლამ მნიშვნელოვნად შეამცირა სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური თუ სხვა ხასიათის რისკებისგან დაცვის უზრუნველყოფა. ეს, ერთი მხრივ, ფასდება უარყოფითად, როგორც სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროში რისკების ზრდის ფაქტორი. მაგრამ, მეორე მხრივ, საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბებამ აამაღლა ეკონომიკური სუბიექტების ეკონომიკური თავისუფლება და სოციალური პასუხისმგებლობის წინაშე დააყენა ბიზნეს სუბიექტები. ყველა სოციალური რისკი არ წარმოადგენს ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ობიექტს, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ბიზნესი, როგორც კერძო სექტორი, ვერ იქნება საზოგადოების იმ სოციალური რისკებისგან დაცვის გარანტი, რომლის წარმოქმნა და გავრცელება სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგია. იმისთვის, რომ სწორად განისაზღვროს ბიზნესის ვალდებულებები სოციალური მიმართულებით, აუცილებელია სოციალური რისკების განსაზღვრა.

სოციალური რისკები დასავლეთის მეცნიერების კვლევის საგანს დიდი ხანია, წარმოადგენს, მას იკვლევენ სოციოლოგები, ეკონომისტები. ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, რომ რაც უფრო ვითარდებოდა კაცობრიობა, იზრდებოდა არსებული და ჩნდებოდა ახალი რისკები. კაპიტალიზმის ჩამოყალიბებამ სოციალური რისკები საზოგადოების განუყოფელი ნაწილი გახადა, რის საფუძველზეც ზოგიერთი სოციოლოგი განვითარებულ საზოგადოებას „რისკების საზოგადოებას“ უწოდებს. რისკის არსის ახსნა დაკავშირებულია მისი წარმოქმნის წყაროსთან, მიზეზთან, ამიტომ, ზოგადად, რისკები, რომლებიც შეიძლება ამოქმედდეს

და ზარალი მიაყენოს სუბიექტს ან მის მატერიალურ მდგომარეობას, მრავალფეროვანია. არსებული მოსაზრებით სოციალური რისკები ყველა დანარჩენი რისკებისგან განსხვავდება შემდეგი მახასიათებლების მიხედვით:

1 სოციალური რისკები არ შეიძლება იყოს იმ მიზეზების შედეგი, რომლებიც განპირობებულია ბუნებრივ-კლიმატური, ტექნოლოგიური პროცესებით ან ცალკეული პირების ქცევებით;

2 სოციალური რისკები მოიცავს მთელ საზოგადოებას, მაგრამ იგი უარყოფითად აისახება მხოლოდ ცალკეულ სოციალურ ჯგუფებზე.

რეალურ ცხოვრებაში სოციალური რისკს აქვს კონკრეტული გამოვლინება: მოხუცებულობა, ინვალიდობა, მარჩენალის დაკარგვა, უმუშევრობა, ღროებითი შრომისუუნარობა, შშობიარობა, მრავალშვილიანობა, სიღარიბე და სახელმწიფოს სოციალურ უზრუნველყოფის სისტემის ბაზას წარმოადგენს. ქვეყანაში შექმნილი კანონები და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები ისე უნდა აოგოს, რომ მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი ცალკეული სახის სოციალური რისკების რეალიზაციისგან მიღებული ნეგატიური შედეგები. ჩამოთვლილი რისკებისგან დაცვის ფინანსური უზრუნველყოფა გადასახადებით ფორმირებული შემოსავლებიდან ხდება. აქედან გამომდინარე, ბიზნესი, როგორც გადასახადის გადამხდელი, არაპირდაპირ მონაწილეობს სოციალური რისკების შემცირებაში. ამ ნაშრომში აქცენტი კონკრეტულად რისკების შემცირებაში ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაზე იქნება გადატანილი, რომლის არსი ჯერ კიდევ ვერ იქნა აღქმული როგორც ბიზნესის, ასევე საზოგადოების მხრიდან. ვ. დ. როიკი წიგნში „პროფესიული რისკები“ სოციალურ რისკს განმარტავს შემდეგნაირად: სოციალური რისკი არის საშიშროებათა მასიური სახეები, რომლებიც აუარესებენ მოსახლეობის დიდი ჯგუფების სოციალურ მდგომარეობას და ასევე სოციალურ რისკებად მიიჩნევა ის საშიშროებები, რომლებიც წარმოიქმნება საზოგადოებრივი ხასიათის მიზეზებით და მისგან დაცვა ინდივიდუალურად შეუძლებელია. ამ განმარტების „ფართო გაგებით“ სოციალური რისკები, არის იმ ფაქტორთა ჩამონათვალი, რომლებიც არღვევენ მოქალაქეთა ნორმალურ სოციალურ მდგომარეობას მათი ჯანმრთელობის, შრომისუუნარიანობის დაკარგვით ან სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის არ არსებობით, რაც იწვევს მათი მატერიალური უზრუნველყოფის შეულებლობას. როგორც ვხედავთ, ვ.დ. როიკი თავის განმარტებაში სოციალურ

რისკებს უკავშირებს მხოლოდ მოქალაქეთა შრომით საქმიანობას, შრომის ბაზრის განვითარებას. სინამდვილეში კი, სოციალური რისკების ზემოქმედება ვრცელდება შრომითი საქმიანობის ურთიერთობების გარეშეც: სხვადასხვა დაავადებები, დაზიანებები ავარიის შედეგად, ეკოლოგიური კატასტროფები და სხვა. რომელი რისკები უნდა გახდეს ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის საგანი? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად გავანალიზოთ სოციალური პასუხისმგებლობის არსი და მისდამი დამოკიდებულება განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში. სოციალური პასუხისმგებლობის ცნება გაჩნდა დიდი დეპრესიის პირობებში, როდესაც უმუშევართა რაოდენობა კატასტროფულად იზრდებოდა და საწარმოთა ნაწილმა გადარჩენის გზად მენეჯმენტის ცვლილება დაისახა მიზნად. თუმცა ამ იდეას დიდი გამომხაურება არ მოჰყოლია 60-იან წლებამდე. სოციალური პასუხისმგებლობა თავდაპირველად ფილანტროპიის სახით მიმდინარეობდა, საწარმოთა ხელმძღვანელები მასში მხოლოდ ერთჯერად დახმარებებს, პერსონალის სოციალური მდგომარეობის დროებით შემსუბუქებას და სხვადასხვა სახის ქველმოქმედებებსა და სპონსორობას ხელაძლენ. კორპორაციის არსებობა შეუძლებელი იქნებოდა მისი მესაკუთრეების – აქციონერების კეთილდღეობის მაქსიმიზაციის მიღწევის გარეშე და პირიქით, კორპორაციის მმართველთა და დასაქმებულთა სოციალური უზრუნველყოფის გაუთვალისწინებლობა ეწინააღმდეგება აქციონერთა მიზანს – მიიღონ მაქსიმალური მოგება დაბანდებულ კაპიტალზე. „კაპიტალისტური ქველმოქმედების დოქტრინა“ ამართლებს საწარმოთა ქველმოქმედებას, მაგრამ არა მხოლოდ დასაქმებული პირების, არამედ მთელი საზოგადოების წინაშე. საბაზრო პრინციპების დანერგვა სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის სწორად გააზრებას და გამოყენებას მოითხოვს პარტნიორების, მომხმარებლების, დასაქმებულების, მმართველი ორგანოებისა და მთლიანად საზოგადოების წინაშე. სხვადასხვა ზომისა და საქმიანობის საწარმოთა პასუხისმგებლობა განსხვავებულია. მცირე ზომის საწარმოთა მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის ხარჯები შეიძლება, მძიმე ტვირთი აღმოჩნდეს. დიდი ზომის საწარმოები, კორპორაციები უფრო მოქნილი არიან სხვადასხვა სახის სოციალური პროგრამების განხორციელებაზე, უფრო მეტიც, მათ სტარატეგიულ გეგმაში შეაქვთ ამ მიმართულებით განსახორციელებელი ღონისძიებები. ზოგადად, კერძო სექტორი

საკუთარ კეთილდღეობაზეა ორიენტირებული და ნაკლებად არის აღქმული სოციალური მიმართულებით ხარჯების გაწევისგან მიღებული სარგებელი. ამიტომ ხარჯების გაწევის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება მხოლოდ უკუგების განაკვეთი, რომელიც სარგებელს პირდაპირ ფულში გამოხატავს. თუ დავეყრდნობით ვ.როუზის განმარტებას სახელმწიფოს მიერ საინვესტიციო პროექტებიდან მისაღები სარგებლის განაკვეთში სოციალური უკუგების განაკვეთის ჩართვის შესახებ, ადვილი მისახვედრია, რომ ბიზნესი, როგორც სოციალური პასუხისმგებლობის მატარებელი, უნდა ითვალისწინებდეს არა მონეტიზირებულ სარგებელსაც, რომელსაც მართალია, ფულად ფორმაში ვერ ღებულობს, მაგრამ გაწეული ხარჯი სოციალური უკუგების სახით გრძელვადიან პერიოდში აისახება მომხმარებელთა მხრიდან უპირატესობის მინიჭებაზე, პარტნიორებთან ურთიერთობების მდგრადობაზე, დასაქმებულების შრომითი მოტივაციის ზრდაზე, ხელისუფლების მხრიდან მხარდაჭერაზე და ა.შ. სამეწარმეო საქმიანობის დასაწყისიდან განვითარებულ მდგომარეობამდე მისვლა რამდენიმე ეტაპისგან შედგება:

- დასაწყისში მეწარმის საქმიანობა საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე მიმდინარეობს, ამიტომ ამ ეტაპზე ზრუნვა უფრო საკუთარი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზეა ფოკუსირებული და სოციალური პასუხისმგებლობის გრძნობა ნულს უტოლდება;

- მეორე ეტაპზე მეწარმე აანალიზებს გაწეულ საქმიანობას, ახდენს ღირებულებების გადაფასებას, მეტი მნიშვნელობა ენიჭება პარტნიორებს, მომხმარებლებს, დასაქმებულებს, ანუ მოთხოვნა საკუთარ თავთან სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპის რეალიზაციაზე იზრდება;

როგორც ვხედავთ, ბიზნესის წარმოების საწყის ეტაპზე თავს იჩენს ე.წ. ეგოიზმი, რომელიც აბრკოლებს სოციალური პასუხისმგებლობის გააზრებას მენეჯმენტის მხრიდან. სოციალური უკუგების განაკვეთის ჩართვა გაწეული ხარჯების შეფასებაში სწორ წარმოდგენას შეუქმნის მეწარმეს მოსალოდნელ მოგებაზე. რთულია ხარჯების გაღება, როდესაც კეთილდღეობა, რომელიც მიეწოდება დასაქმებულ პერსონალს და საზოგადოებას, პირდაპირპროპორციულად არ აისახება წარმოების ზრდა-განვითარებაზე. ეგოისტური მოტივები ადამიანში მუდმივად არსებობს, მაგრამ მისი გარდაქმნა გონიერ ეგოიზმში ისევ საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე ხდება. მეწარმის მისწრაფება

მიიღოს მაღალი მოგება, მხოლოდ სამეწარმეო პროცესის სწორად წარმართვას არ გულისხმობს, მოვა დრო წარმოების ცხოვრებაში, როდესაც ისევ და ისევ საკუთარი ეგოისტური მიზნების განსახორციელებლად დღის წესრიგში დგება საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინების აუცილებლობა, რაც სოციალური პასუხისმგებლობის სახით ვლინდება. ეს ე.წ. გონიერი ეგოიზმია, რომლითაც, არისტოტელეს განმარტებით, „სიკეთის გამცემმა უნდა იამაყოს,, და ხსნის, რომ მსხვერპლად გადება უდიდესი სიამოვნებაა დაკავშირებული სიკეთის კეთებასთან. არისტოტელეს ეს განმარტება უფრო გამოხატავს ეთიკური ქცევის თეორიას, თუმცა მაინც ითვლება სოციალური პასუხისმგებლობის თეორიის პლატფორმად, ვინაიდან მეწარმის ქცევა, სოციალური მიმართულებით განსახორციელებელი ღონისძიებების გასატარებლად, დიდი პროცენტით საკუთარი ინტერესების დაკმაყოფილებას ემსახურება. „გონიერ ეგოიზმს“ ფრიდმენი ეკონომიკური არსით გამოხატავს და ამბობს, რომ მოქმედებს რა ადამიანი საკუთარი ინტერესების დაკმაყოფილებისთვის, ხშირად ღებულობს შედეგს, რომლითაც კმაყოფილება საზოგადოებრივი ინტერესი, თუმცა ეს განზრახული არ ჰქონია [2. გვ.157]. ბიზნესისთვის ქველმოქმედება, ერთჯერადი დახმარება, სპონსორობა და ამ ყველაფრის რეკლამირება არ წარმოადგენს სოციალურ პასუხისმგებლობას. ამგვარი ქმედებებით ვერ ხდება საზოგადოებაზე გავლენის მოხდენა და შეიძლება ჩაითვალოს, რომ გაწეული ხარჯი მოძავალში ბიზნესის განვითარებაზე დადებითად ვარ აისახება. საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა ჩანასახოვან ფორმაშია. მეწარმეთა მხრიდან ადგილი აქვს ერთჯერადი სახით ალტრუისტულ ქმედებებს, თუმცა ეს, უმეტეს შემთხვევაში, საზოგადოების იმ ნაწილის გაღიზიანებას იწვევს, ვინც საჭიროებს დახმარებას და ვერ მიიღო. გამომდინარე იქიდან, რომ სოციალური პასუხისმგებლობის მატარებელი ბიზნესი არც თუ ისე ბევრია საქართველოში, ჩვენ შევეცადეთ შეგვესწავლა საფინანსო ინსტიტუტების მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის ჩარჩო. საქართველოში მოქმედებს 19 კომერციული ბანკი, რომლებიც დიდი ფინანსური კაპიტალის მფლობელები არიან (2015 წლისთვის აქტივების საერთო მოცულობამ 24 მილიარდი ლარი შეადგინა.) კომერციული ბანკები ჩართული არიან სხვადასხვა: — განათლების, ხელოვნების განვითარების, სტიქიით დაზარალებულთა — სოციალურ პროექტებში. მაგალითად, 2015 წელს „ვითიბი ბანკმა“ სოციალური პა-

სუხისმგებლობის მიმართულებით 3 000 000 ლარი გაიღო, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა „ბანკ რესპუბლიკისთვის“ კვლავაც ერთ-ერთ უპირატეს საკითხად რჩება. ბანკი რეგულარულად ახორციელებს მრავალ სოციალურ პროექტს საზოგადოების კეთილდღეობის მხარდასაჭერად, „პაშა ბანკი — საქართველო“ მხარს უჭერს და აქტიურად მონაწილეობს კორპორატიულ სოციალურ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა პროექტში. სოციალური პასუხისმგებლობა პროკრედიტ ბანკის ერთ-ერთი მთავარი ღირებულებაა. მასვე ეფუძნება ბანკის ბიზნეს მოდელი. „პროკრედიტ ბანკი“, როგორც განვითარებაზე ორიენტირებული და სოციალური პასუხისმგებლობის მატარებელი ბანკი, ყველა სახის საქმიანობას პასუხისმგებლიან საბანკო საქმიანობის პრინციპებზე აფუძნებს., „ფინკა ბანკი,, აქტიურად ახორციელებს სხვადასხვა სოციალურ პროექტებს და სხვა. არის თუ არა ჩამოთვლილი აქტივობები ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის მოთხოვნების შესაბამისი? ჩვენი აზრით, სოციალური პასუხისმგებლობა თვით ბიზნესის განვითარებაზე უნდა იყოს მიმართული. ერთჯერადი დახმარებები, ერთჯერადად განხორციელებული პროექტები ემსახურება ადამიანთა მცირე ნაწილის დაკმაყოფილებას. სოციალური პასუხისმგებლობის ღონისძიებები გათვლილი უნდა იქნას ფართო მასებზე. დღეისთვის საკრედიტო დავალიანება დაახლოებით 2 მლნ ადამიანს აქვს. ეს ნიშნავს, რომ ამა თუ იმ ტიპის სესხი მთელი ქვეყნის მოსახლეობის 54%-ს აქვს. ეს კომერციული ბანკის მომსახურების მომხმარებლები არიან, რომელთა მიმართ უნდა განხორციელდეს სოციალური პასუხისმგებლობის ღონისძიებები. ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის შედეგი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, არის თავად ბიზნესის კეთილდღეობის ზრდა, ოღონდ დაფუძნებული საზოგადოების, პარტნიორების, დასაქმებულების კეთილდღეობის ზრდაზე. პარტნიორების კეთილდღეობა კომერციული ბანკების მოგებით განისაზღვრება და სოციალური პასუხისმგებლობიდან შეიძლება გამოვეყოს. მთავარი ობიექტი, რომლისკენაც უნდა იყოს მიმართული სოციალური პასუხისმგებლობა, არის მოსახლეობა. როგორც უცხოური გამოცდილება აჩვენებს, კომერციული ბანკების სოციალური პასუხისმგებლობა, სწორედ რომ, კლიენტებისაკენ არის მიმართული. სესხის რთული პირობები, არასწორად შეფასებული გირაო, რაც შემდგომ მოქალაქეთა ქონების, ხშირ შემთხვევაში საცხოვრებელი სახლის დაკარგვას

იწვევს, ვერანაირად ვერ თავსდება ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაში. ბოლო პერიოდში სავალუტო კრიზისმა საგრძნობლად დააზარალა მოსახლეობის ის ნაწილი, რომელსაც სესხი დოლარში თუ ლარში აქვს, მაგრამ სოციალური პასუხისმგებლობის მსგავსი ღონისძიება არცერთ ბანკს არ გაუტარებია. ჩვენი აზრით, კომერციული ბანკების სოციალური მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებები უფრო ხელისუფლების მხარდაჭერის მოპოვების მექანიზმის როლს ასრულებს, ის სცილდება წმინდა „ეგოიზმის“ თეორიის ჩარჩოს, მაგრამ ვერ ჯდება „გონიერი ეგოიზმის“ თეორიაში – დაიკმაყოფილო საკუთარი ინტერესი, ისე, რომ ზიანი არ მიაყენო სხვის ინტერესს, ვინაიდან ბოლო პერიოდში გაზრდილი საპროცენტო განაკვეთები, სავალუტო კრიზისი, იპოთეკით დაზარალებული მოსახლეობის მოთხოვნების უგულებელყოფა ეწინააღმდეგება განვითარებულ ქვეყნებში სოციალური პასუხისმგებლობის ფორმებს. ჩატარებული კვლევის საფუძველზე ვთვლით, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარება და მისგან უკუგების მიღება დაკავშირებულია რიგ ფაქტორებთან, რომელთაგან გამოვყოფთ შემდეგს:

1. წარმოების განვითარება, ბაზრის ათვისება არა უცხოური, არამედ ეროვნული წარმოების საქონლით, რადგან საქონლის ექსპორტიორი ნაკლებად აკებს პასუხს წარმოებული საქონლის ხარისხზე;
2. საზოგადოების განათლების ამაღლება სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის არსში;
3. სახელმწიფოს მიერ მარეგულირებელი კანონის შექმნა, რომლითაც განისაზღვრება სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის

შემცირების შესაძლებლობას.

ლიტერატურა:

1. **ცინცაძე ა. მელოიანი ლ.** „სოციალური რისკები და მისგან დაცვის მექანიზმები“ ჟურნ. ეკონომიკა №1-2. 2012, გვ. 105. [Tsintsadze A. Meloyan L. «Social risks and protection mechanisms» mag. Economy №1-2. 2012, p. 105.]
2. **Фридман М.** «Капитализм и свобода», Пер. с англ., Новое издательство, М.2006. [M. Friedman «Capitalism and Freedom», Trans. from English., New publishing, M.2006]
3. **Н. В. Башка, А.А. Данилюк,** Корпоративная социальная ответственность, учебное пособие, издательство Тюменского государственного университета. 2013 г. [N.V. Bashka, A.A Danyluk, Corporate Social Responsibility, a textbook, publishing Tyumen State universitetab 2013]
4. „რეზონანსის“ ვებ-გვერდზე ჩატარებული გამოკითხვის შედეგები, WWW.RESONANCEDAILY.CO/ 2015-02-17 [The results of the survey on the website «Resonance»]
5. **Роик В.Д.** „Профессиональные риски. - М.: АНКИЛ. 2004 [Roic VD «Professional risks. - M.: ANKIL. 2004]
6. **ბერიძე ლ.** ქველმოქმედება, როგორც ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის კომპონენტი, ბიზნესი და კანონმდებლობა 2009 №5-6 . [Beridze I. Charity, as a component of social responsi-

გატარების სუბიექტები, ობიექტები, ფორმები, პასუხისმგებლობის ჩარჩო;

4. საგადასახადო შეღავათების დაწესება იმ ბიზნესისთვის, რომელიც განახორციელებს სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკას. მაშინ, როცა სახელმწიფო ბიზნესის დაბეგრებიდან მიღებული შემოსავლით აფინანსებს სოციალურ ხარჯებს, ეს მიდგომა წაახალისებს ბიზნესსაც და სახელმწიფოს განტვირთავს ნაწილი სოციალური ხარჯებისგან;

5. სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის გატარება განისაზღვროს მცირე, საშუალო და მსხვილი ბიზნესისთვის, ანუ მცირე ზომის ბიზნესისთვის ვალდებულებად დაწესდეს ისეთი სოციალური საკითხების გადაჭრა, რომელიც თავსდება მათი შესაძლებლობის ფარგლებში: სამუშაო ადგილების შექმნა, დასაქმებულთა სამედიცინო დაზღვევა, პროდუქციის ხარისხის დაცვა, ეკოლოგიური რისკების მინიმიზაცია. საშუალო და მსხვილი ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა ფართოდ უნდა იქნას წარმოდგენილი: სახელმწიფოსთან ერთად საზოგადოებრივი კეთილდღეობის ამაღლების პროგრამაში მონაწილეობა, მომხმარებელთა ინტერესების დაცვა, პარტნიორთა მოთხოვნების გათვალისწინება, გარემოს დაცვითი ღონისძიებების ჩატარება და სხვა.

ამგვარად, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა, ეს ის ინსტრუმენტია, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ბიზნესს, საზოგადოებას და სახელმწიფოს. მათი საქმიანობა აკებულია ურთიერთ სარგებლიანობაზე, რაც საბოლოოდ ამაღლებს ბიზნესის მომგებიანობას, საზოგადოების კეთილდღეობას და სახელმწიფოს აძლევს სოციალური ხარჯების

რუბრიკა მილოსვაბი

პროფესორ რევაზ გოგობიას 80 წლის იუბილე

2016 წლის 28 აპრილს, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორს, გამოჩენილ მეცნიერს, ღვანლმოსილ პედაგოგს, ავტორიტეტული ჟურნალის „ეკონომიკა და ბიზნესი“-ს დამაარსებელს, მის ურვლელ მთავარ რედაქტორს, ძვირფას ადამიანს, ბრწყინვალე კოლეგას ბატონ რევაზ გოგობიას დაბადებიდან 80წელი შეუსრულდა.

შთამბეჭდავია ბატონი რევაზ გოგობიას ურთიერთობა კოლეგებთან, განსაკუთრებით უძრროს კოლეგებთან. მას ახასიათებს ღია, ალალი, სამეგობრო ურთიერთობა გამორჩეული პრინციპულობით, ობიექტურ-ობით ამავე მოთხოვნებით სხვებისგანაყ.

მე ვერ ვიქნები ბატონი რევაზის ცხოვრებისეული და პროფესიული გზის შემფასებელი, რატომაც არა თავს მივრეპ ამის უფლებას. ამსათან, მინდა ხმაძალდა ვთქვა, რომ ბატონი რევაზი მისაბაძი პიროვნებაა ადამიანური თვისებებით, პატიოსნებით, უმნიკვლოებით, რაფინირების მაღალი ხარისხით. მას ნებისმიერ სიტყუარაში ახასიათებს ჭანსალი და სასიამოვნო გარემოს შექმნის შესაძლებლობა. სწორედ ამიტომაცაა ის პოპულარული კოლეგებში, საზოგადოებაში.

ბატონ რევაზ გოგობიას ეკონომიკის აქტუალურ საკითხებზე თეორიული წოდნის მაშტაბურ შესაძლებლობებთან ერთად დიდი პრაქტიკული გამოცდილებაა გააჩნია, რასაყ ემატება უაღრესად შემოქმედებითი, გულშემატკივრული დამოკიდებულება ახალგაზრდა ავტორების მიმართ, რომელთა სტატიები, ნერილები, მონოგრაფიები რედაქტირების შემდეგ თავისივე დაარსებულ მეტად ავტორიტეტულ ჟურნალში, ხასიათდება მაღალი აკადემიურობით და კიდევ უფრო ხელმისაწვდომი ხდება მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ჩემი აზრით ბატონი რევაზ ღვთისაგან ბოძებული ნიჭის, კარმომყვარობასა და ჭანმრთელობასთან ერთად ფლობს შესაშური შრომის ნაყოფიერების, მაღალი საზოგადოებრიობის საოყარ შესაძლებლობებს, რაყ ბუნებრივია ყველა ადამიანის ხვედრი ვერ იქნება.

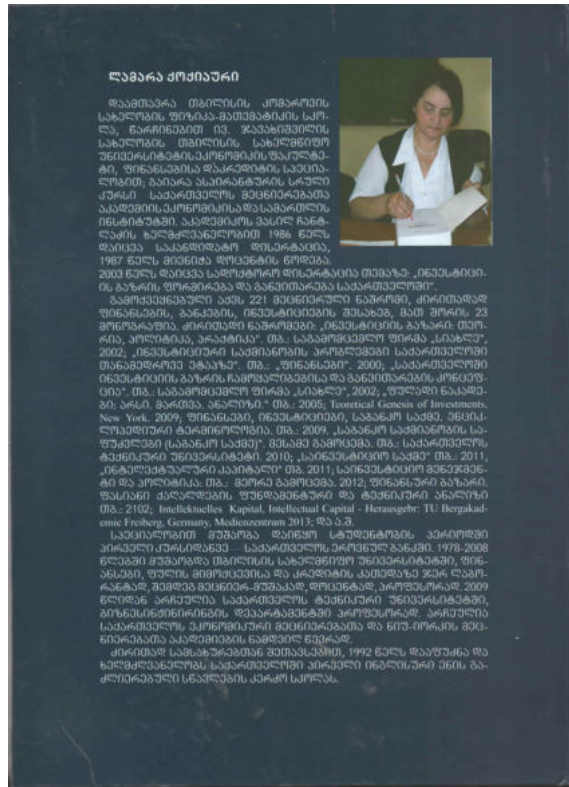
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის აკადემიური პერსონალის, სტუდენტების სახელით ვულოყავთ ღირსშესანიშნავ იუბილეს. კვლავაყ ვუსურვებთ ნარმატებებს, ჭანმრთელობასა და მისთვის ჩვეული თანადგომის შესაძლებლობებს.

მოკრძალებული პატივისყემით,

რევაზ მანველიძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

რუბრიკა — ახალი ნიშნები

ლაშვილი ლამარა ქოქიაური

ინანსების დიდი ენციკლოპედია

საქართველოში, ჩვენს ქალაქში, ჩვენ გვერდით ცხოვრობენ ადამიანები, რომლებიც კოლოსალურად ბევრს შრომობენ, უხმაუროდ იღვწვიან ქვეყნისა და ხალხისათვის. რაც არ უნდა გასაოცარი იყოს მკითხველისათვის, მათ თავის გამოჩენა არ უყვართ, პირიქით, ზედმეტ ქებასა და საკუთარი წარმატების შესახებ საუბარს გაურბიან.

კიდევ ერთი გარემოებაც, უნდა აღინიშნოს - დღეს საქართველოში მეცნიერ-ქალებზე საერთოდ არ წერენ ან წერენ ძალიან იშვიათად, არადა ჩვენს ქვეყანას ჰყავს ძალიან გამორჩეული, ღვთის ნიჭით მომადლებული, სწავლული ქალბატონები. უსაზღვროდ მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მათი შრომის ნაყოფი და ღვაწლი, შერწყმული ტემპერატად მალაზნეობრივ თვისებებთან:

სიკეთესთან, ქველმოქმედებასთან, უნაგარო სიყვარულთან, მაღლიერებასა და ამაგის დაფასებასთან, თავმდაბლობასთან, სამშობლოს, ქვეყნის საერთო ტკივილის გათავისებასთან, თუ დაკისრებული მოვალეობებისადმი უდიდეს პასუხისმგებლობასთან.

სწორედ ასეთად წარმოგიდგება ჩვენ გვერდით მოღვაწე, ჩვენი თანამედროვე ქალბატონი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ლამარა ქოქიაური, რომელიც მთელი ცხოვრების განმავლობაში მარცვალ-მარცვალ აგროვებს, ქმნის და ამზეურებს სიკეთეს, სიყვარულს, ზრუნვას, ყველაფერს საუკეთესოს, რაც მამაზეციერს მისთვის დაუნათლავს.

სწავლობდა და დაამთავრა თბილისის კომაროვის სახელობის ფიზიკა-მათემატიკის

ნიჭიერთა სკოლა, ამავობს ამ სახელოვანი სკოლის პირველი გამოშვებით და კიდევ იმით, რომ პირველად იქ შეხვდა უდიდეს ქართველ მათემატიკოსებს - ნიკოლოზ მუსხელიშვილს, ილია ვეკუას, ვალერიან მელაძეს და სხვებს.

ბედნიერად თვლის თავს, რომ სწავლობდა და თითქმის 30 წელი მუშაობდა დედაუნივერსიტეტის ისეთი სახელოვანი ტრადიციების მქონე კათედრაზე, როგორიცაა ფინანსები და კრედიტი, სადაც მოღვაწეობდნენ ქართული ეკონომიკური მეცნიერების ბუმბერაზები - ვასილ ჩანტლაძე და პაატა გუგუშვილი - მისი პედაგოგები და გზის გამკვალავნი მეცნიერებაში.

ქალბატონი ლამარა პირველი პროფესორი ქალია საქართველოში ფინანსებისა და კრედიტის სფეროში. იგი 228 სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 20 მონოგრაფიის და 22 სქელტანიანი სახელმძღვანელოს ავტორია. სამეცნიერო კვლევის ძირითად მიმართულებად თავიდანვე შეარჩია 80-იანი წლებისათვის თითქმის შეუსწავლელი სფერო - ინვესტიციები. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ იგი პიონერია ჩვენს ქვეყანაში საინვესტიციო პრობლემების დაყენებისა და შესწავლის საკითხებში.

ქალბატონმა ლამარა ქოქიაურმა შვიდი წლის წინ დააფუძნა და დღემდე ხელმძღვანელობს არასამთავრობო ორგანიზაციას - საფინანსო-საინვესტიციო პოლიტიკისა და სტრატეგიის ფონდს, რომლის მუშაობის ძირითადი მიმართულებაა სამეცნიერო-საგანმანათლებლო სფერო. ფონდი აქტიურად საქმიანობს საერთაშორისო ასპარეზზეც: ატარებს საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებს, თანამშრომლობს საყოველთაოდ აღიარებული საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელოების თარგმნისა და გამოცემის საქმეში და ა. შ.

ამ სტატიაში გესაუბრებით ფონდის ხელმძღვანელის, პროფესორ ლამარა ქოქიაურისინიციატივითა და მრავალწლიანი რუდუნებით შექმნილ ნაშრომზე - ფინანსების ენციკლოპედიურ განმარტებით ლექსიკონზე.

მოვიშველიებთ ირაკლი აბაშიძის სახელობის ქართული ენციკლოპედიის მთავარი სამეცნიერო რედაქციის მთავარი რედაქტორის, ბატონი ზურაბ აბაშიძის სიტყვებს -

„ენციკლოპედია არის ერის ერთგვარი სარკე, წარსულის მათიანე (ჩვენ დავამატებდით - აწმყოსა და მომავლის განმსაზღვრელიც - ავტორები), მისი კულტურისა და განათლების დონის მაჩვენებელი. ამიტომ ნებისმიერ ამგვარ გამოცემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ქვეყნისათვის.”

ახლად გამოცემული ენციკლოპედია მეცნიერი ქალბატონის მრავალწლიანი შრომის შედეგია. მასში ასახულია ქვეყნის ს ა ფ ი ნ ა ნ ს ო - ს ა ბ ა ნ კ ო - ს ა ი ნ ვ ე ს ტ ი ც ი ო სფეროში მიმდინარე დიდი ძვრები და ცვლილებები. მეოცე საუკუნის მიწურულს „რკინის ფარდის” დამსხვრევის შემდეგ გაიზარდა ქვეყნების ურთიერთკავშირები, მოხდა მათი გათავისუფლება პოლიტიკური და ეკონომიკური ბარიერებისაგან.

ფინანსური საქმიანობის გლობალიზაციაში წარმოშვა არაერთი ახალი, აქამდე ჩვენი ეკონომიკისათვის უცნობი ფინანსური ინსტრუმენტი; ინფორმაციული და კომუნიკაციური ტექნოლოგიების განვითარებამ დააჩქარა არა მარტო ბაზრის მონაწილეთა შორის კომუნიკაცია, არამედ პრინციპულად ახალი მეთოდებისა და ინსტრუმენტების გამოყენებით უფრო დაცული გახდა ფინანსური ოპერაციების წარმოება, რითაც შეამცირა ფინანსური რისკები და დანაკარგები. ავტორი შეეცადა ენციკლოპედიაში აესახა ყველა ეს და სხვა მნიშვნელოვანი სიახლე. მისივე სიტყვებით - „შევეცადე, მოკრძალებული წვლილი შემეტანა ახალი ათასწლეულის ფინანსური, საკრედიტო და საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მისაღებად საერთო ენის შექმნაში”, ამასთან, ავტორს წინამდებარე ნაშრომით სურს ხელი შეუწყოს იმ პროფესიული, კულტურული და ენობრივი ბარიერების დამსხვრევას, გადალახვას, რომელთა გარეშეც საქართველო საუკუნეზე მეტი ხნით იზოლირებული იყო დანარჩენი მსოფლიოსაგან.

ჩვენი ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის და გლობალიზაციის პირობებში ჯერ კიდევ მიმდინარეობს ახალი ეკონომიკური და ფინანსური ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების პროცესი. სარეცენზიო შრომა ამ მხრივაც განსაზღვრულ, პოზიტიურ როლს შეასრულებს. ამავე დროს, მასში ჩართულია ფინანსისტე-

ბის და ბანკირების ენის უკვე ტრადიციული, მყარად დამკვიდრებული ტერმინები. კერძოდ, იგი მოიცავს ბულალტრული აღრიცხვის, აუდიტორული პრაქტიკის, კომერციული და სამომხმარებლო კრედიტის, ფინანსური სახსრების, დაზღვევის, საერთაშორისო საფინანსო და საბანკო ოპერაციების, ამ სფეროების კანონმდებლობის და რეგულირების, ფინანსური და საბანკო პროდუქტების მარკეტინგის და გაყიდვების, ანგარიშსწორებისა და ანგარიშგების ავტომატიზირებული სისტემების, ფასიანი ქაღალდების და ინვესტიციების, უძრავი ქონების დაკრედიტების და ა.შ. ახსნა-განმარტებებს. ამასთან, ავტორი უბრალოდ კი არ იფარგლება ტერმინების რუსული და ინგლისური ენებიდან თარგმნით, არამედ იძლევა მათ სიღრმისეულ ახსნა-განმარტებას.

საინტერესოა ფინანსების ენციკლოპედიის გამოცემის ავტორისეული იდეა. შესაძლებელია ამ სფეროში გაუცნობიერებელი მკითხველისათვის გაურკვეველი იყოს ახალი ფინანსური განმარტებითი ენციკლოპედიური ხასიათის ლექსიკონის შექმნა, მაგრამ ქალბატონი ლამარა ქოქიაური ფინანსებში ენციკლოპედიის გამოცემას შემდეგი ფაქტით ხსნის: დღემდე საქართველოში ხელმისაწვდომი იყო ფინანსურ-საკრედიტო ლექსიკონები მხოლოდ რუსულ და ინგლისურ ენებზე, კერძოდ, რუსულ ენაზე — ვ.კარბუზოვის რედაქტორობით 1984-1988 წლებში გამოცემული ფინანსურ-საკრედიტო ლექსიკონი და ა. გრიანოვას რედაქტორობით 2004 წელს გამოცემული ფინანსურ-საკრედიტო ენციკლოპედიური ლექსიკონი; ინგლისურ ენაზე: 1997 წელს გამოცემული ფინანსების ოქსფორდის განმარტებითი ლექსიკონი; 1997 წელს ჩარლზ ვულფელის საბანკო საქმისა და ფინანსების ენციკლოპედია; 1995 წელს ჯ. ლონის და ჯ. გუდმანის ფინანსების და ინვესტიციების ტერმინების ლექსიკონი; 1993 წელს მ. ჯერი როზენბერგის ინვესტირების ლექსიკონი; 2003 წელს გამოცემული ფ. ჯეიმს ნიელსენის საბანკო ტერმინოლოგია და ა.შ. თუმცა ისინიც უკვე სრულად ვეღარ ასახავენ ფინანსურ-საკრედიტო სფეროში მიმდინარე ახალ რეალობებს, მეტიც: ენობრივი ბარიერის გამო ზოგიერთი მათგანის ქართველი მომხმარებლის მიერ

გამოყენებაც გაძნელებულია.

თუ არ ჩავთვლით ზოგადად ეკონომიკასა და დემოგრაფიაში გამოცემულ პ. გუგუშვილის, ლ. ჩიქავას, რ. ასათიანის, ა. სილაგაძის და სხვ. გამოცემულ ნაშრომებს, ფინანსებში, საბანკო საქმესა და ინვესტიციებში დღემდე არ გამოცემულა დარგობრივი ხასიათის არც ერთი სერიოზული ტერმინოლოგიური, არც ენციკლოპედიური ხასიათის განმარტებითი ლექსიკონი, მით უმეტეს, ინგლისური და რუსული შესატყვისებით.

II 177 ტერმინისაგან შემდგარი ენციკლოპედია ფინანსებში მომზადდა და გამოიცა იმ იმედით, რომ იგი ხელს შეუწყობს და დააჩქარებს ფინანსებში, საბანკო საქმესა და ინვესტიციებში ინფორმაციისა და იდეების გაცვლას, გარკვეულ წვლილს შეიტანს ტერმინების უნიფიკაციაში, პოზიტიურ როლს შეასრულებს ახალი ათასწლეულის ფინანსური, საკრედიტო და საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მისაღებად ახალი ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების პროცესში.

ფინანსების განმარტებითი ლექსიკონის აღნიშნულ გამოცემას წინ უძღვოდა ფინანსების, საბანკო საქმის და ინვესტიციების ერთიანი ტერმინოლოგიის ერთთომეულის გამოცემა 2009 წელს. წინამდებარე შრომის გამოცემით ავტორმა, ფაქტია, რომ შეძლო თავისი უდიდესი მნიშვნელობის ჩანაფიქრის განხორციელების დიდი ეტაპის განხორციელება - მოიძია, სისტემაში მოიყვანა, შეაჯერა, მკითხველისათვის გასაგები ენით წარმოადგინა უშუალოდ ფინანსური მეცნიერების შესახებ არსებული თითქმის ყველა ტერმინის სახელწოდება, ეტიმოლოგია, რუსული და ინგლისური შესატყვისები.

ერთსა და იმავე სიტყვას სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვა მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, სიტყვას იმდენი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს, სპეციალიზაციის რამდენი სფეროც არსებობს. ფინანსების ენციკლოპედიის მიზანია, ფართოდ მოიცვას ყველა ეს ტერმინი და მოხდეს მათი მრავალსახეობიდან ცალკეული საკვანძო მნიშვნელობის დეფინიციების განსაზღვრა. ამდენად, განმარტებითი ლექსიკონი ხელს შეუწყობს, რათა სპეციალისტებმა

ზუსტად, სწორი ტერმინოლოგიით გამოთქვან თავიანთი აზრი ეკონომიკის ამ სფეროში.

ნიჭით და შრომისმოყვარეობით განთქმული ქალბატონი ერთ-ერთ თავის შრომაში წერს, რომ ყველა ადამიანი გარკვეული მისიით არის ამქვეყნად მოსული. რაოდენ სასიხარულო და დასაფასებელია, რომ მისთვის ამ ცხოვრების მიზანი, სიკეთის თესვასა და ცოდნის შექმნასთან ერთად, ახალგაზრდა თაობის, სტუდენტების, მაგისტრანტების, დოქტორანტებისათვის და არა მარტო მათთვის, შესანიშნავი მონოგრაფიების, სახელმძღვანელოების, სამეცნიერო შრომების შექმნაა.

ერთი იშვიათი მოვლენის ახსნასაც შევეცდებით - მეცნიერი ქალბატონი ქართველ ეკონომისტთა შორის ერთი გამორჩეული თვისებთაგანაა ცნობილი - რასაც ხელს მოპკიდებს, ბიზნესი იქნება ეს თუ განათლების სფერო, თავისი მუშაობის და კვლევის არეალში მოაქცევს, იმდენად სრულყოფილად და ყოვლისმომცველად შეისწავლის და მიაწვდის ხოლმე საზოგადოებას, რომ ამ უკანასკნელს საფუძველი არ აქვს, რომ არ დაეთანხმოს. ასეთია მისი დიდი ნაშრომები „ინვესტიციის ბაზარი“, „საინვესტიციო საქმე“ და „ინოვაციები“; აგრეთვე მისი საყოველთად აღიარებული საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელოები - „საბანკო საქმე“, „საინვესტიციო მენეჯმენტი და პოლიტიკა“, „ფინანსური ბაზარი და ფასიანი ქაღალდები“ და ა.შ. ასეა ახლაც. იმდენად დიდი, სრულყოფილი და სრული სახითაა ფინანსური ენციკლოპედია წარმოდგენილი, რომ მას თამამად შეიძლება ვუწოდოთ „ფინანსების დიდი ენციკლოპედია“.

დღეს ამ სტატიაში სამართლიანად არ „გვენანება“ მეცნიერ ქალბატონზე კარგი სიტყვის თქმა. ამიტომ ერთსაც დავამატებდით - ამგვარ შრომებს ათეულობით ადამიანის რამდენიმეწლიანი, მუხლჩაუხრელი შრომა სჭირდება; ვინც გამოცდილია და უმუშავია ამ სფეროში, იცის, რა დამღლევი შრომა, რუდუნება სჭირდება ამგვარი ენციკლოპედიების შექმნასა და გამოცემას. ასე იქმნება და გამოიცემა საქართველოში მდიდარი ენციკლოპედიები, ტერმინოლოგიური ლექსიკონები. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, დღეს ქართველ საზოგადოებას ერთი ადამიანის

მიერ დაწერილი, გამოცემული საერთო ჯამში 131 ნაბეჭდი-თაბახის, „მოკრძალებული“, მშვენიერი ნაშრომი წარმოვუდგინეთ.

ფინანსების ენციკლოპედიური განმარტებითი ლექსიკონი პროფესორ ლამარა ქოქიაურის შემოქმედების ერთ-ერთი თვალსაჩინო ნიმუშია. იგი თავისი სიღრმით, ყოვლისმომცველობით, მეცნიერული და პრაქტიკულ-გამოყენებითი თვალსაზრისით გამორჩეული და ორიგინალური ნიმუშეგარია. იგი მთლიანად პასუხობს ფინანსური მეცნიერების წინაშე დღევანდელი მითხოვნებს, რამეთუ მასში საცნობარო ლიტერატურის მითითების წესების დაცვით, ავტორი ცდილობს მკითხველს მიაწოდოს აგრეთვე ეროვნულ ეკონომიკაზე მსოფლიო გლობალური პროცესების შემოქმედების თავისებურებები, ფინანსების, საბანკო საქმისა და ინვესტიციების განვითარების ძირითადი ტენდენციები, სადაზღვევო სისტემების, საგადასახადო აპარატის, ბიუჯეტის, საგარეო და სახელმწიფო ვალის და სხვა ძირითადი ფინანსური ინსტრუმენტების კონცეფციებისა და თეორიების ამომწურავი, თანმიმდევრული ახსნა.

აღმზრდელი-მასწავლებლებისადმი მადლიერების გამოხატვით განთქმული პროფესორი ქალი ფინანსების ენციკლოპედიასაც თავის ამაგდარ პედაგოგებს — აკადემიკოსებს პაატა გუგუშვილს, ვასილ ჩანტლაძეს და პროფესორ გივი გამსახურდიას უძღვნის. ეს მისი განუმეორებელი ხელწერაა.

და კიდევ ერთი — მართალია, დღეს და შეიძლება მთელი ცხოვრებაც, საქართველოში ფინანსების დარგში პირველი დოქტორი ქალი მისგან დამოუკიდებელი მიხეზების გამო ჩრდილში დგას, მაგრამ იცით, მისთვის სიხარული რას მოაქვს? მის წიგნებს სტუდენტები ბიბლიოთეკებში რომ ეძებენ, უნივერსიტეტებში პროფესორ-მასწავლებლები მის სახელმძღვანელოებს და პროგრამებს რომ იყენებენ. ეკონომიკური პროფილის უნივერსიტეტების ბიბლიოთეკებში მისი მონოგრაფიები რომ დევს და მათით სარგებლობს სტუდენტი-ახალგაზრდობა ფინანსური მეცნიერების შესწავლისას.

მისთვის დიდი ბედნიერებაა, რომ ცოდნით გამორჩეულ ინტელექტუალ ბავშვებს ზრდის:

1992 წელს მისი დაარსებულია საქართველოში პირველი კერძო სკოლა; საუცხოო სტუდენტ-ი-ახალგაზრდების აღზრდას ემსახურებოდა ჯავახიშვილის უნივერსიტეტში თითქმის 30 წლის განმავლობაში. სხვა რაღას დაიტევს ერთი ადამიანის ცხოვრება!

როგორც ყველა ქართველის სულიერი მოძღვარი, მისი უწმინდესობა ილია მეორე ბრძანებს, რომ ყოველი ადამიანი სხვების მახარობელი და სხვათა გამხარებელი უნდა იყოს.

ქალბატონი ლამარა ქოქიაური, არ ვაჭარბებთ, ხალხის მსახური და სხვების მახარობელია თუნდაც იმიტომ, რომ თითქმის 2090 გვერდიანი, ათი წლის დაუღალავი შრომით შექმნილი ფინანსების ენციკლოპედიური განმარტებითი ლექსიკონი ბევრ ადამიანს მოუტანს სიხარულს. არ გადავაჭარბებთ და ვიტყვი, რომ იგი ყველა ფინანსისტიის სამაგიდო წიგნი გახდება.

ნანა ასლამაზიშვილი,

პროფესორი, საქართველოს ეროვნული ბანკის მონეტარული სტატისტიკის განყოფილების უფროსი.

მაყვალა სხირტლაძე,

პროფესორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი.

იაკობ მესხია,

პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

ბადრი გეგზაია

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალ „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვის“ მთავარი რედაქტორი.

ლოიდ ქარჩავა,

პროფესორი, ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი.

ავთანდილ ლომსიანიძე,

მთავარი სპეციალისტი.

გულნაზ ერქომაიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკური პოლიტიკისა და ეკონომიკური განვითარების ქართულ-გერმანული ინსტიტუტის წევრი, საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისა და განვითარების ცენტრის (აშშ-ს ეკონომიკური განვითარების ეროვნული საბჭოს პარტნიორი ორგანიზაცია საქართველოში) ექსპერტი, მეცნიერების, ინჟინერინგისა და ტექნოლოგიების მსოფლიო აკადემიის სარედაქციო-საგამომცემლო კომიტეტის წევრი საქართველოდან.

მას გამოეყენებოდა აქვს 110-ზე მეტი მეცნიერული ნაშრომი, მათ შორის მონიერა დიდა და სახელმძღვანელოები. ერთმა მათგანმა („ბიზნესი – ფირმის ფუნქციონირების ძირითადი ასპექტები“) დაამთავრა საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატისა და შურნალ საქართველოს ეკონომიკის პრემია.

იგი მონაწილეობდა ბრუნდის (ლონდონი) უნივერსიტეტის, დუბლინის (ირლანდია) უნივერსიტეტის ტრინიტი კოლეჯის, პარიზის, რომის, მადრიდის, ბარსელონის, დუბაის (მეცნიერების, ინჟინერინგისა და ტექნოლოგიების მსოფლიო აკადემია), კეგო – მოვილიანის აკადემიის (უკრაინა), მედიტაშოლის უნივერსიტეტის (უკრაინა), ტრაპიზონის (თურქეთი) მადე უფის უნივერსიტეტის და სხვა სერთიფორის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პროექტებში. ამჟამად კათედრის ლექციებს შედევ სასწავლო კურსებში: ეკონომიკური პოლიტიკა 1, ეკონომიკური პოლიტიკა 2, მენეჯმენტის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა (მაკროეკონომიკა), რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა, ფირმის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა (მაკროეკონომიკა).

**საქართველოს განვითარების
ეკონომიკური პოლიტიკის
პრიორიტეტული მიმართულებები**

თბილისი
2016

**საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის
პრიორიტეტული მიმართულებები**

წიგნში გადმოცემულია საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები. მასში განხილულია ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და მისი განხორციელების შესაძლებლობები გრძელვადიან და მოკლევადიან პერიოდში: ეროვნული კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის ეკონომიკური პოლიტიკა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ეკონომიკური პოლიტიკა, მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა, აგრარული პოლიტიკის პრიორიტეტები, ტურიზმის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა.

წიგნი განკუთვნილია უმაღლესი სასწავლებლების ეკონომიკისა და ბიზნესის სპეციალობების სტუდენტებისა და აღნიშნული საკითხებით დაინტერესებული მკითხველთა ფართო წრისათვის.

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2016 – 147 გვერდი.

ISBN 978-9941-22-717-2

ეფგენი ბარათაშვილი,
მანანა მარიდაშვილი,
თამარ ღამბაშიძე, ირმა მახარაშვილი

შედარებითი მენეჯმენტი
და კლასტირიზაცია

შედარებითი მენეჯმენტი მენეჯმენტის თეორიის შემადგენელი ნაწილია, რომლის ჩარჩოებშიც განიხილება სხვადასხვა კულტურების წარმომადგენელთა ურთიერთქმედებების კანონზომიერებანი საწარმოთა მართვის სისტემებში. შედარებითი მენეჯმენტის, როგორც სასწავლო კურსის, მთავარი მიზანია წარმოების მენეჯერების მიერ ბიზნესის მართვის ეფექტიანობის გაზრდა საწარმოში დასაქმებულების, ბიზნესპარტნიორებისა და იმ ქვეყნების ნაციონალურ-კულტურული თავისებურებების გათვალისწინებით, სადაც ბიზნესი ხორციელდება.

შედარებითი მენეჯმენტს აქვს მნიშვნელოვანი სოციალურ-პოლიტიკური მიზნები. მისი კორექტული გამოყენება ხელს უწყობს სხვადასხვა კულტურების წარმომადგენელთა ურთიერთდობისა და სიმპათიების ზრდას ერთმანეთის მიმართ.

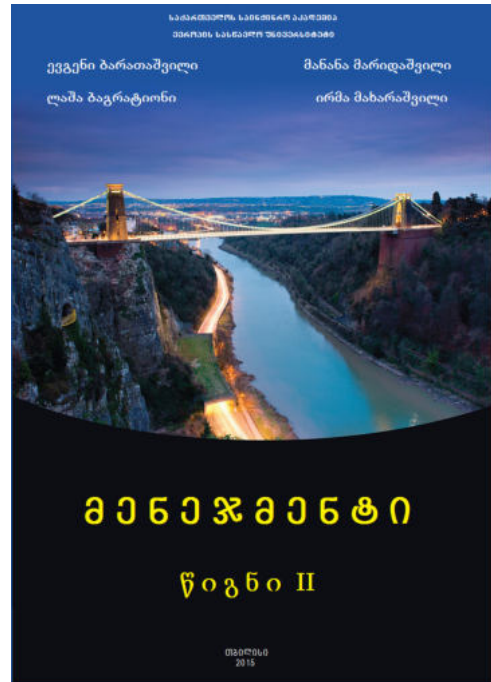
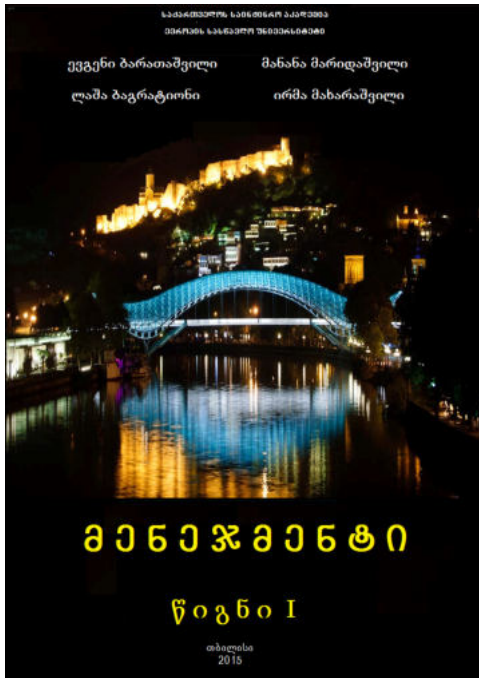
სახელმძღვანელოში ავტორები შეეცადნენ, მდიდარ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით, განეხილათ შედარებითი მენეჯმენტის პრინციპული საკითხები კლასტირიზაციის საფუძველზე. ავტორები ეყრდნობიან კლასტერული კლასიფიკაციის ყველაზე უფრო მიღებულ და უკვე აპრობირებულ მეთოდს – ქვეყნების ეკონომიკების გახსნილობისა და გამჭვირვალების დონეს და კლასტერების შემადგენლობაში შემავალი ქვეყნების შეფასებას კლასტერის გეოგრაფიული ცენტრიდან დაშორების მიხედვით. კლასტერულ ჭრილში განხილულია, თუ რამდენად ახლოსაა ამა თუ იმ ქვეყნის მენეჯმენტი კლასტერის შიდა დამახასიათებელ მაჩვენებელთან, რომლის შემადგენლობაშიც მოიაზრება.

კლასტირიზაციის კონტექსტში შედარებითი მენეჯმენტის განხილვამ ავტორებს საშუალება მისცა, შეემუშავებინათ რეკომენდაციები, რომლებზე დაყრდნობით მომავალი სპეციალისტები შეძლებენ, გამოიმუშავონ მულტინაციონალური კოლექტივების მართვის პრაქტიკული ხედვა.

სახელმძღვანელო დაეხმარება ყველას, ვინც სწავლობს საერთაშორისო და ნაციონალურ მენეჯმენტს ქვეყნების ან კლასტერების მიხედვით.

პოლიგრაფიული ცენტრი „ბარტონი“, 2016 — 574 გვერდი.

ISBN 978-9941-9420-2-0

მეგნი ბარათაშვილი, მანანა მარიდაშვილი, ლაშა ბაგრატიონი, ირმა მახარაშვილი

მენეჯმენტი

წიგნი I და II

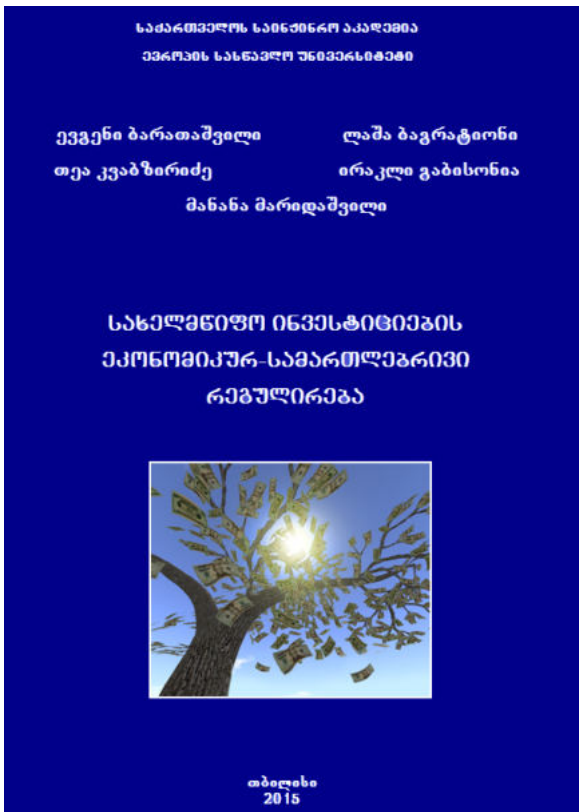
სახელმძღვანელოში განხილულია ახალ სამეცნიერო-სასწავლო დისციპლინად ჩამოყალიბებული მენეჯმენტი თავისი ნაირსახეობებით, როგორც არის: სერვისმენეჯმენტი, შედარებითი მენეჯმენტი, მოტივაციური მენეჯმენტი, ხარისხისა და ბიზნესის შეფასების მენეჯმენტი, რეგიონული მენეჯმენტი, ქალაქის მენეჯმენტი, უპირატესობის მენეჯმენტი, ანტიკრიზისული მენეჯმენტი, მარკეტინგის მენეჯმენტი, კლასტერული მენეჯმენტი, ცოდნის მენეჯმენტი, კონფლიქტის მენეჯმენტი, გუნდური მუშაობის მენეჯმენტი და სხვ. სახელმძღვანელოში კომპლექსურადაა გადმოცემული მენეჯმენტის ძირითადი თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხები; განზოგადებული და გაანალიზებულია მენეჯმენტისა მდიდარი უცხოური გამოცდილება ჩვენი ქვეყნის რეალობასთან მისი ადაპტირების მცდელობით.

სახელმძღვანელოს ახლავს რამდენიმე დანართი, რომელშიც წარმოდგენილია მსოფლიო მენეჯმენტის კლასიკოსების მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები და მათი მენეჯერული საქმიანობის ამსახველი სპეციფიკური გამონათქვამები, რომლებიც ერთიორად ზრდის სახელმძღვანელოს გაცნობის ინტერესს და დანიშნულებას.

სახელმძღვანელო წარმოდგენილია ორ წიგნად და მოიცავს 21 თავს. განკუთვნილია უმაღლესი სასწავლებლების ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების სპეციალობის მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის სტუდენტებისათვის, პროფესორ-მასწავლებლებისა და ბიზნესმენებისათვის, საკუთრების ნებისმიერი ფორმის ორგანიზაციების უმაღლესი და საშუალო მმართველობითი რგოლის ხელმძღვანელებისათვის, აგრეთვე ამ საკითხით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016 — წიგნი I — 606 გვერდი, წიგნი II — 566 გვერდი

ISBN 978-9941-0-8423-2; 978-9941-0-8423-9;

ევგენი ბარათაშვილი, ლაშა ბაგრატიონი,
თეა კვაბჭირიძე, ირაკლი გაბისონია,
მანანა მარიდაშვილი

**სახელმწიფო ინვესტიციების
ეკონომიკურ-სამართლებრივი
რეგულირება**

სახელმწიფო ინვესტიციების
ეკონომიკურ-სამართლებრივი
რეგულირება

სახელმძღვანელოში განხილულია სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის ფინანსური უზრუნველყოფის თეორიული ასპექტები, მისი რეალიზაციის ძირითადი ფორმები და მნიშვნელობა. შესწავლილია სახელმწიფოს საინვესტიციო სფეროში არსებული საფინანსო-საინვესტიციო სამართლებრივი ურთიერთობები. მოცემულია საინვესტიციო სფეროში არსებული საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის გზები, გაშუქებულია სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკის პრიორიტეტები და სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის ეფექტიანი ფინანსური ინფრასტრუქტურის ფორმირების ვარიანტები. ყურადღებაა გამახვილებული სახელმწიფო ინვესტიციების დანიშნულების ეკონომიკურ შინაარსზე და სხვ.

სახელმძღვანელო ძირითადად განკუთვნილია მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის სტუდენტებისთვის, ასევე დაეხმარება უმაღლესი სასწავლებლების პედაგოგებსა და ინვესტიციების მართვის საკითხებით დაინტერესებულ ყველა პირს.

ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016 — 200 გვერდი.

ISBN 978-9941-0-8426-3

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMY AND MANAGEMENT

ИНОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე: www.nier.ge
ელ. ფოსტა: nierbat@gmail.com
ანგისის ქ. 15. ბათუმი. 6010
ტელეფონი: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

The online version of the journal is available on the website:
www.nier.ge
E-mail: nierbat@gmail.com
15 Angisa Sht. Batumi. 6010
Phone: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

კომპიუტერული უზრუნველყოფა — მ. ბალავაძე
ტექსტის კორექტურა — ნ. კუპრაშვილი
ქაღალდის ზომა — 60/84

ჟურნალი დაიბეჭდა გამომცემლობა „კალმოსანიში“
E-mail: Kalmosani@yahoo.com
ტელეფონი: 571 19-19-39

